

МІГРАЦІЙНИЙ ПРОФІЛЬ УКРАЇНИ

2010-2013

**КИЇВ
2014**

ЗМІСТ

Передмова.....	2
Загальна інформація.....	3
ВСТУП.....	4
I. Соціально-економічні передумови міграції в Україні.....	5
1.1. Демографічна ситуація.....	5
1.2. Економічне становище.....	8
1.3. Рівень життя населення.....	12
1.4. Ринок праці.....	16
II. Міграційна політика.....	20
2.1. Стан законодавства у сферах міграції.....	20
2.2. Функції органів державної влади у сферах міграції.....	27
2.3. Функції місцевих органів у сферах міграції.....	29
III. Міграційна ситуація в Україні.....	31
3.1. Внутрішня міграція.....	31
3.2. Поїздки громадян України за кордон.....	35
3.3. Еміграція.....	50
3.4. Іноземці та особи без громадянства.....	52
3.5. Імміграція.....	61
3.6. Нелегальна (незаконна) імміграція.....	61
3.7. Шукачі притулку.....	66
3.8. Реадмісія.....	68
IV. Вплив міграції.....	69
V. Проблемні питання в сферах міграції.....	72
ВИСНОВКИ.....	75
Список таблиць.....	77
Список діаграм.....	79

ПЕРЕДМОВА

Міграційний профіль за 2013 рік – уже четвертий збірник аналітичної та статистичної інформації про міграцію в Україні, започаткований у рамках виконання Україною Плану дій щодо лібералізації ЄС візового режиму для України.

Оновлення Міграційного профілю за 2013 рік уперше самостійно здійснюється Державною міграційною службою України за участю Міністерства внутрішніх справ, Держприкордонслужби, Міністерства закордонних справ, Міністерства соціальної політики, Міністерства освіти і науки, Міністерства культури, Державної служби статистики, Державної служби зайнятості, Національного банку, Служби безпеки, інших органів влади, наукових установ і громадських організацій.

Міграційний профіль є свого роду базою даних про основні події у сферах міграції в Україні та пов'язаних з ними сферах діяльності за певний період часу, що дозволяє використовувати його у якості одного з інструментів для розробки певних напрямів державної політики у демографічній, соціальній та фінансовій сферах, виробленні підходів стосовно регулювання ринків праці і капіталу тощо.

У той же час, запропонована у Міграційному профілі база даних не є повною у розумінні всього спектру проблем у сферах міграції. Насамперед це пов'язано обмеженням часом на збирання необхідної інформації, небажанням окремих органів влади, зокрема таких як Міносвіти, ділитися наявною інформацією, та відсутністю сталого досвіду в цьому процесі.

Зважаючи на те, що до державного регулювання сфер міграції є причетними ряд органів як державної так і місцевої влади, Міграційний профіль може використовуватись ними для вироблення власної стратегії розвитку з огляду на можливі наслідки для інших сфер діяльності.

Також Міграційний профіль буде корисним і для студентів ВНЗ, учнів шкіл та пересічних громадян, оскільки він надає змогу не лише констатувати наявні в Україні міграційні процеси, а й надає інформацію щодо обставин, які впливають або можуть на них впливати.

Зміст Міграційного профілю за 2013 рік сформовано в динаміці за 2010-2013 роки з метою зіставності наявної в ньому інформації у тривалому проміжку часу.

ДМС висловлює щиру подяку всім фахівцям та органам влади, причетним до оновлення Міграційного профілю, за надану інформацію та підтримку під час підготовки цього тексту.

Окрему подяку слід також висловити Міжнародній організації з міграції та Міжнародному Центру по розвитку міграційної політики за надані можливості в отриманні практичного досвіду щодо оновлення міграційного профілю.

ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ

Мапа України

Столиця: Київ

Площа: 603 500 км²

Кордони: Загальна протяжність - 6 992 км, сухопутного кордону - 5 637 км, морського - 1 355 км. Кордон з Російською Федерацією – 2 295,04 км, Білоруссю – 975,2 км, Польщею – 542,39 км, Словаччиною – 97,852 км, Угорщиною – 136,7 км, Румунією – 613,8 км, Молдовою – 1 222,0 км.

Населення: 45 426,2 тис. осіб (за 2013 рік). Густота населення - 75 осіб на 1 км²

Етнічні групи: Українці – 77,8%, росіяни – 17,3%, білоруси – 0,6%, молдовани – 0,5%, кримські татари – 0,5% (за даними перепису населення 2001 р.);

Мови: Державна мова – українська

Форма правління: Республіка

ВВП на душу населення (у поточних цінах) 8 651 дол США на душу населення

Індекс людського розвитку 0,734 у 2013 році, або 83 місце серед 187 країн світу

ВСТУП

У жовтні 2013 року на засіданні Генеральної Асамблеї ООН держави-учасниці одностайно підтримали декларацію стосовно включення рішення проблем міграції у число цілей після 2015 року.

Міжнародне співтовариство зобов'язалося зосередити програми розвитку після 2015 року на гуманітарній проблематиці. Нова повістка дня повинна створити основу для довгострокового і повноцінного міжнародного співробітництва у питаннях міграції подібно до прийнятого в рамках досягнення «Цілей тисячоліття», щоб змусити торгівлю і обмін технологіями працювати на гуманітарний розвиток.

Цей факт свідчить про визнання міграції важливим фактором впливу на світовий розвиток та як інструменту регулювання певних сфер і галузей економіки не лише окремих країн, а й усього світу в цілому.

Зазвичай, як раніше вважалося, міграція розглядається як критерій благополучного розвитку країни – якщо політика економічного розвитку працює, то люди не повинні виїжджати до інших країн. Відповідно, міграцію розглядають як проблему, яку потрібно вирішувати, а не як вирішення проблеми.

Але якщо зазирнути глибше, хоча б у історію, то виявляється, що міграція це природне для людської природи явище.

До того ж міграція, зазвичай, супроводжується багатьма наслідками, як то задоволення попиту роботодавців на певний спектр професій та пов'язане із цим зростання конкуренції на ринку й зростання темпів технологічного розвитку, розвиток фінансового сектору країни-донора мігрантів через переводи емігрантами коштів для власних сімей, зниження рівня бідності в країнах-донорах міграції, зростання обсягів внутрішніх споживчих ринків країн призначення емігрантів тощо.

Наслідки міграції, перелічені вище, не є вичерпними та спричиняють ланцюгову реакцію інших супутніх наслідків.

У той же час, наслідки міграції можуть стати причинами не лише позитивних, а й негативних явищ у суспільстві, як то зростання рівня криміногенної обстановки, корупції тощо. Тому країни з високим рівнем достатку суворо спостерігають за якістю мігрантів, які до них прибувають, що також не завжди має однозначне сприйняття в суспільстві.

Таким чином, міграцію сьогодні можна порівняти з оновленням крові в організмі людини: чим частіше оновлюється кров, тим краще для організму. Але якість оновлення також має велику роль і залежить від середовища, в якому проживає людина і того, що вона споживає.

Таким чином, якісна міграція з набором розумних вимог до мігрантів, здатна принести значні вигоди як країні-донору, так і приймаючій стороні.

I. Соціально-економічні передумови міграції в Україні

1.1. Демографічна ситуація

За розміром території Україна займає 45-е місце у світі та 2-е – у Європі.

У світовому вимірі Україна станом на 31.12.2013 за чисельністю населення займала 30-е місце серед 239 країн світу і окремих територій, хоча у 1990 році займала 22, у 2000 році – 25 і у 2010 році – 29 місце.

На початок 2013 року чисельність наявного населення України, за даними Державного комітету статистики України становила 45 553 тис. осіб.

Упродовж 2013 року кількість наявного населення України скоротилася на 126,8 тис. і на кінець 2013 року становило 45 426,2 тис. осіб.

Така тенденція є закономірною для України починаючи з 1992 року (таблиця 1).

Табл. 1. Динаміка наявної чисельності населення України

станом на 1 січня, тис. осіб

№ з/п	Рік	Кількість наявного населення, тис. осіб		Кількість народжених	Кількість померлих	Природний прибуток/убуток, тис. осіб
		всього	до попереднього року, %			
1	2	3	4	5	6	7
1	1990	51 838,5	0,0	0,0	0,0	0,0
2	1991	51 944,4	0,2	657,2	629,6	27,6
3	1992	52 056,6	0,2	630,8	669,9	-39,1
4	1993	52 244,1	0,4	596,8	697,1	-100,3
5	1994	52 114,4	-0,2	557,5	741,7	-184,2
6	1995	51 728,4	-0,7	521,6	764,7	-243,1
7	1996	51 297,1	-0,8	492,9	792,6	-299,7
8	1997	50 818,4	-0,9	467,2	776,7	-309,5
9	1998	50 370,8	-0,9	442,6	754,2	-311,6
10	1999	49 918,1	-0,9	419,2	719,9	-300,7
11	2000	49 429,8	-1,0	389,2	739,2	-350,0
12	2001	48 923,2	-1,0	385,1	758,1	-373,0
13	2002	48 457,1	-1,0	376,5	746,0	-369,5
14	2003	48 003,5	-0,9	390,7	754,9	-364,2
15	2004	47 622,4	-0,8	408,6	765,4	-356,8
16	2005	47 280,8	-0,7	427,3	761,3	-334,0
17	2006	46 929,5	-0,7	426,1	782,0	-355,9
18	2007	46 646,0	-0,6	460,4	758,1	-297,7
19	2008	46 372,7	-0,6	472,7	762,9	-290,2
20	2009	46 143,7	-0,5	510,6	754,5	-243,9
21	2010	45 962,9	-0,4	512,5	706,7	-194,2
22	2011	45 778,5	-0,4	497,7	698,2	-200,5
23	2012	45 633,6	-0,3	502,6	664,6	-162,0
24	2013	45 553,0	-0,2	520,7	663,1	-142,4
25	2014	45 426,2	-0,3	503,7	662,4	-158,7

Динаміка зміни чисельності населення засвідчила, що у 2010-2012 роках ситуація у порівнянні з іншими роками часів незалежності України дещо покращилася і рівень природного убутку населення скоротився до 142,4 тис. осіб або до 0,2 % від загальної чисельності населення.

Проте у 2013 році рівень природного убутку населення збільшився до 0,3%, проте у кількісному виразі був меншим ніж у 2011 році.

Як наслідок, в Україні починаючи з 1991 року спостерігається наявність природного убутку населення. Проте ця динаміка з 2001-го року не лише стабілізувалася, а й почала скорочуватися (таблиця 1).

Та не зважаючи на покращення тенденції у зміні чисельності населення України, рівень народжуваності ще з 1991 року є меншим за рівень смертності.

Натомість у 2010-2013 роках рівень смертності почав стабільно скорочуватися, але рівень народжуваності не в змозі його покрити оскільки не має стабільного тренду.

Згідно прогнозів на період 2010-2015 роки, зроблених авторитетним виданням «The Economist», Україна входить у число країн з найнижчими темпами зростання населення з показником – 0,55 %, що відповідає четвертому місцю з кінця серед країн світу. Гірші показники у цьому плані в світі мають лише Молдова, Болгарія та Грузія.

Статевий розподіл наявного населення України свідчить про стійке співвідношення чоловіків і жінок, де частка чоловіків становить 46,2 % і відповідно частка жінок – 53,8 % від загальної чисельності населення.

Динаміка вікової структури населення показує, що у 1990 році структура населення була такою: вікова група осіб до 15 років становила 22,8 % від усього населення, особи віком від 16 до 59 років – 58,6 % та особи віком 60 і старші – 18,7 % (таблиця 2).

Табл. 2. Динаміка структури постійного населення України за віковими групами
(станом на 1 січня)

№ з/п	Рік	Загальна наявна чисельність, тис. осіб	Вікові групи населення					
			0-15 років		16-59 років		60 років і старше	
			тис. осіб	питома вага, %	тис. осіб	питома вага, %	тис. осіб	питома вага, %
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	1991	51 623,5	11 762,1	22,8	30 230,3	58,6	9 631,1	18,7
2	2011	45 598,2	6 975,7	15,3	29 090,1	63,8	9 532,4	20,9
3	2012	45 453,3	6 993,1	15,4	28 842,2	63,4	9 618	21,2
4	2013	45 372,7	7 047,7	15,5	28 622,9	63,1	9 702,1	21,4
5	2014	45 245,9	7 120,1	15,7	28 372,5	62,7	9 753,3	21,6

Натомість у 2010-2013 роках ситуація суттєво змінилася.

Так, вікова група осіб до 15 років на кінець 2010 року скоротилася до 15,3 % від усього населення. За рахунок скорочення групи до 15 років

збільшилася частка осіб віком від 16 до 59 років до 63,8 % і частка осіб віком 60 і старше – до 20,9 %.

Проте у 2011-2013 роках ситуація стала погіршуватися.

Так, стрімкими темпами почала скорочуватися частка осіб віком від 16 до 59 років і її розміри станом на 01.01.2014 становили 62,7 %. Натомість інші вікові групи почали зростати. Особливо це стосується групи осіб віком 60 і старше років, частка якої збільшилась до 21,6 %. Частка осіб до 15 років на початок 2014 року становила 15,7 %.

Як не дивно, але незважаючи на зазначені вище негативні факти демографічного становища населення України, за даними Державної служби статистики України середня очікувана тривалість життя в Україні впродовж останніх 3-х років підвищувалася.

Зокрема у 2011 році середня очікувана тривалість життя в Україні становила 71,02 роки, у тому числі чоловіків – 65,98 та жінок – 75,88 років, у 2012 році – 71,15 років, у тому числі чоловіків – 66,11 років та жінок – 76,02 роки і у 2013 році – 71,37 років, у тому числі чоловіків – 66,34 та жінок – 76,22 роки.

Зважаючи на викладене, густота населення України в 2013 році є найнижчою за всі роки незалежності і зменшилась із 86,1 осіб та 1 кв. км. у 1990 році до 75,3 осіб на кв. км. у 2013 році (таблиця 3).

Табл. 3. Щільність населення України

№ з/п	Рік	Кількість наявного населення	Площа, кв. км.	(на 1 січня, тис. осіб)
				щільність населення, тис. осіб на 1 кв. км.
1	2	3	4	5
1	1991	51 944,4	603 500	86,1
2	2011	45 778,5	603 500	75,8
3	2012	45 633,6	603 500	75,6
4	2013	45 553,0	603 500	75,5
5	2014	45 426,2	603 500	75,3

При цьому за даними ООН станом на липень 2005-го року, за густотою населення Україна посідала 118 місце в світі з переліку 239 країн і окремих територій і 39 місце в Європі з 49 країн.

Таким чином, демографічна ситуація в Україні є гнітючою: чисельність населення зменшується, рівень народжуваності нестабільний і не забезпечує навіть відтворення населення, зменшується щільність населення. До того ж, населення України у починає старіти, а у 2013 році ці темпи навіть пришвидшились.

В тому, що демографічна ситуація в Україні принаймні до 2015 року не покращиться, упевнені навіть авторитетні міжнародні аналітичні видання, прогнози яких, для України є невтішними.

Єдиним оптимістичним показником у демографічній ситуації України, як не дивно, є середня очікувана тривалість життя, яка у 2013 році, аналогічно як і в попередніх роках, підвищилася.

1.2. Економічне становище

Згідно даних Державної служби статистики України, валовий внутрішній продукт України у 2010-2013 роках постійно зростає із 1,1 трлн. грн у 2010 році до 1,45 трлн. грн у 2013 році (таблиця 4).

Проте у 2013 роках розміри росту обсягу ВВП скоротилися до 3,3 % у порівнянні з попереднім роком. Тоді як у 2010 році такий показник становив 18,5 %, а у 2011 році – 21,6 %.

Внаслідок зростання обсягів ВВП, зростає показник розміру ВВП на душу населення, але враховуючи той факт, що розміри ВВП постійно збільшувалися, а чисельність населення України постійно зменшувалися, то розмір ВВП на душу населення зростає більш швидкими темпами ніж обсяги самого ВВП, що видно у таблиці 4.

Табл. 4. Динаміка ВВП України за 2010-2013 роки

№ з/п	Рік	Розмір ВВП, млн грн	Відношення до показника минулого року		Розмір ВВП на душу населення, грн	Відношення до показника минулого року	
			абсолютне, млн грн	відносне, %		абсолютне, грн	відносне, %
1	2	3	4	5	6	7	8
1	2010	1 082 569	169 224	+18,5%	23 648	3 776,6	+19,0%
2	2011	1 316 600	234 031	+21,6%	28 852	5 203,6	+22,0%
3	2012	1 408 889	92 289	+7,0%	30 929	2 077,0	+7,2%
4	2013	1 454 931	46 042	+3,3%	32 029	1 099,9	+3,6%

Згідно даних Світового банку за показником ВВП на душу населення, розрахованого у доларах США за паритетом купівельної спроможності, а не за офіційними обмінними курсами валют, розміри цього показника є іншими (таблиця 5).

Табл. 5. Динаміка ВВП України на душу населення у доларах США за 2010-2013 роки

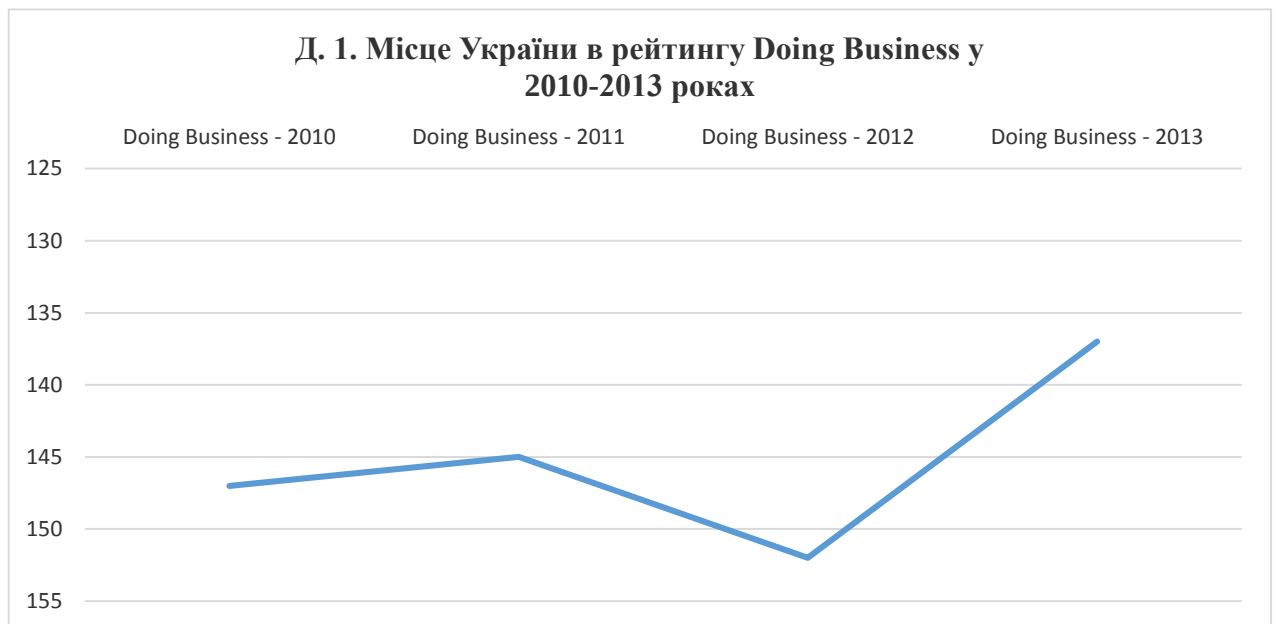
№ з/п	Рік	ВВП на душу населення, дол. США		Середній світовий рівень	Місце у світовому рейтингу
		Держкомстат	Світовий банк		
1	2	3	4	5	6
1	2010	2 980	7 706	14 580	108
2	2011	3 621	8 295	15 418	107
3	2012	3 870	8 478	15 536	106
4	2013	4 007	8 788	14 859	102

Так, за даними Світового банку розмір ВВП на душу населення в Україні упродовж 2010-2013 років постійно зростає від 7 706 дол. США у 2010 році до

8 788 дол. США у 2013 році. Аналогічно зростало й місце України у світовому рейтингу за розмірами ВВП на душу населення із 108-го у 2010 році до 102-го у 2013 році. При цьому слід зазначити, що у рейтингу Світового банку за 2013 рік не враховано ВВП на душу населення Кувейту, а за 2010-2013 роки – Аргентини, які за даними Міжнародного валютного фонду значно випереджають Україну в цьому показнику.

Задля порівняння простоти ведення підприємницької діяльності між країнами світу Світовим банком щорічно розраховується індекс легкості ведення бізнесу (Doing Business), який показує рівень економічної свободи в економіках країн світу, а також дає змогу оцінити можливість самореалізації населення.

За цим показником Україна впродовж 2010-2013 років займала позиції ще гірші ніж за рівнем ВВП на душу населення (діаграма 1).

Так, у 2010 році Україна зайняла 147 місце, у 2011 році – 145, в 2012 році – 152 та у 2013 році – 137 місце серед 185 країн світу.

Як видно, у 2013 році Україна зробила прорив у легкості ведення бізнесу. Міжнародні експерти побачили прогрес України у створенні умов для початку бізнесу, реєстрації власності, податковому адмініструванні. Погіршення ситуації було відзначено в сфері захисту інвесторів. Крім того, на думку експертів, в Україні стало важче отримати дозвіл на будівництво (таблиця 6).

Наша країна випереджала у 2013 році лише бідні африканські країни та дві країни з числа бувших республік СРСР, такі як Узбекистан і Таджикистан, але все ще значно відставала від усіх сусідів – Словаччини (46), Угорщини (54), Польщі (55), Білорусії (58), Румунії (72), Молдови (83) та Росії (112).

Табл. 6. Динаміка рейтингової оцінки умов ведення бізнесу Doing Business в Україні за 2010-2013 роки

Категорії	Doing Business - 2010	Doing Business - 2011	Doing Business - 2012	Doing Business - 2013
Реєстрація підприємств	136	118	116	50
Отримання дозволів на будівництво	181	179	182	183
Підключення до електропостачання	-	-	170	166
Реєстрація власності	160	164	168	149
Кредитування	30	32	23	23
Захист інвесторів	108	109	114	117
Оподаткування	181	181	183	165
Міжнародна торгівля	139	139	144	145
Забезпечення виконання контрактів(ефективність судової системи при вирішенні комерційних спорів)	43	43	44	42
Вирішення неплатоспроможності(ліквідація підприємств)	145	150	158	157

Індекс інфляції в Україні за період з 2010 по 2013 роки не лише зменшився, а й переріс у дефляцію.

Так, за 2010 рік інфляція в Україні становила 9,4 % (162 місце у світі), за 2011 рік – 8 % (130 місце у світі), за 2012 рік – 0,6 % (6 місце у світі) та за 2013 рік – дефляція 0,3 % (6 місце у світі).

Аналіз основних показників соціально-економічного розвитку України за 2010-2013 роки, який ще можна умовно назвати таким собі «звітом про фінансові результати країни» попри позитивну динаміку обсягу продаж у підсумку має більше негативних наслідків (таблиця 7).

Так, «ємністю внутрішнього ринку» (обсяг реалізованої промислової продукції в Україні) у період з 2010 по 2013 роки зросла із 792,9 млрд. грн до 1 006,3 млрд. грн за рік або на 26,9 %, хоча у 2013 році цей показник скоротився на 8,6 млрд. грн або на 8 %, порівняно з 2012 роком.

Також за цей період часу зросли показники обсягу продукції сільського господарства (на 66,6 %), виробництва продукції тваринництва (15 %), обсяги виконаних будівельних робіт (36,4 %).

У той же час, незважаючи на зростання обсягів експорту товарів на 11,3 млн дол. США до 57,4 млн дол. США або на 24,5 %, імпорт товарів зростав більш швидшими темпами – на 51,9 млн дол. США до 70 млн дол. США або на 29,5 %.

**Табл. 7. Основні показники соціально-економічного розвитку України
за 2010-2013 роки**

№ з/п	Показник	2010 рік	2011 рік		2012 рік		2013 рік		
			за рік	до 2010 року, %	за рік	до 2011 року, %	за рік	до 2012 року, %	до 2010 року
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Обсяг реалізованої промислової продукції (товарів, послуг), млн.грн.	792 899,1	1 008 313,2	127,2	1 014 906,6	100,7	1 006 280,5	99,2	126,9
2	Обсяг продукції сільського господарства, млн.грн.	184 940,0	265 100,0	143,3	258 270,0	97,4	308 100,0	119,3	166,6
3	Виробництво продукції тваринництва								
3.1.	м'ясо (реалізація худоби та птиці на забій у живій вазі), тис.т	2 922,5	3 028,7	103,6	3 136,3	103,6	3 376,4	107,7	115,5
3.2.	молоко, тис.т	11 254,1	11 093,5	98,6	11 388,6	102,7	11 500,5	101,0	102,2
3.3.	яйця, млн.шт.	16 964,7	18 687,9	110,2	19 116,7	102,3	19 591,0	102,5	115,5
4	Обсяг виконаних будівельних робіт, млн.грн.	43 174,9	60 454,3	140,0	62 280,0	103,0	58 879,8	94,5	136,4
5	Вантажооборот, млн.ткм	404 572,9	426 427,7	105,4	394 648,1	92,5	379 045,0	96,0	93,7
6	Пасажирооборот, млн.пас.км	129 815,3	134 254,0	103,4	132 479,7	98,7	128 508,2	97,0	99,0
7	Експорт товарів, млн.дол. США	46 129,6	61 950,2	134,3	63 084,7	101,8	57 433,3	91,0	124,5
8	Імпорт товарів, млн.дол. США	54 087,6	74 714,4	138,1	76 860,7	102,9	70 039,8	91,1	129,5
9	Сальдо (+, -) млн.дол. США	-7 958,0	-12 764,2	160,4	-13 776,0	107,9	-12 606,5	91,5	158,4
10	Оборот роздрібної торгівлі, млн.грн.	529 883,2	674 723,1	127,3	804 330,8	119,2	884 203,7	109,9	166,9
11	Середньомісячна заробітна плата одного працівника								
11.1.	номінальна, грн.	2 239,0	2 633,0	117,6	3 025,0	114,9	3 234,0	106,9	144,4
13	Заборгованість із виплати заробітної плати – всього, млн. грн.	1 218,1	977,4	80,2	893,7	91,4	1 019,4	114,1	83,7
14	Кількість зареєстрованих безробітних на кінець періоду, тис. осіб	544,9	482,8	88,6	506,8	105,0	487,7	96,2	89,5

Таким чином, сальдо зовнішнього товарообороту України у 2010-2013 роках було від'ємним і зросло на 58,4% або із 8 млн дол. США у 2010 році до 12,6 млн дол. США у 2013 році.

Загалом, економічне становище України упродовж 2010-2013 років хоч і покращувалося, але у 2013 році воно значно уповільнилося.

Економіка України у 2013 році була не економікою розвитку, а економікою споживання, на утримання якої щороку доводилось залучати міжнародні кредитні ресурси, про що яскраво свідчить стабільне від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі.

Низький рівень доходів населення, відсутність можливостей для реалізації людського потенціалу (Doing Business), зростанні заборгованостей по виплаті зарплати та інші економічні показники свідчили, що у 2013 році Україна не стала більш привабливою для міграції країною світу.

1.3. Рівень життя населення

Як уже видно було із вищезазначених показників, рівень ВВП на душу населення в Україні упродовж 2010-2013 років зростав.

Аналогічно, в Україні підвищувався розмір середньомісячної номінальної заробітної плати (таблиця 8).

Зокрема, за період, що аналізується, середньомісячна номінальна заробітна в Україні зросла на 44,4 % або із 2 239 грн у 2010 році до 3 234 грн у 2013 році.

Проте у 2013 році темпи росту цього показника порівняно з динамікою попередніх періодів знизилися більш як у 2,5 рази або із 17,6 % у 2011 році і 14,9 % у 2012 році до 6,9 % у 2013 році.

Аналіз середньомісячної заробітної плати у розрізі регіонів України (таблиця 8) засвідчив, що її найвищі розміри були в місті Києві від 3 431 грн у 2010 році до 5 007 у 2013 році, Донецькій – від 2 549 до 3 755 грн, Дніпропетровській – від 2 369 до 3 336 грн, Київській – від 2 295 до 3 351 грн та Луганській – від 2 271 до 3 337 грн, областях.

Слід також зазначити, що нерівномірність середньомісячної зарплати у регіонах набула такого розриву, що навіть по завершенню 2013 року усі регіони України, за виключенням Донецької області, не досягли рівня середньомісячної заробітної плати міста Києва за 2010 рік.

Найвищими темпами впродовж 2010-2013 років середньомісячна заробітна плата зростала у Волинській (52,5 %), Вінницькій (48,8 %) та у Донецькій (47,3 %) областях.

Натомість найнижчі темпи росту були у Закарпатській (38,3 %), Івано-Франківській (39 %) і Чернівецькій (40,2 %) областях.

При аналізі показника заробітної плати важливим є факт наявності заборгованості з її виплати. Упродовж періоду, що аналізується цей показник зменшився, але його динаміка не виглядає однозначно.

Так, у 2011-2013 роках розмір такої заборгованості знизився зі 1 218 млн грн у 2010 році до 1 019,4 млн грн у 2013 році або на 16,3 %.

У той же час зазначене зменшення заборгованості по виплаті заробітної плати було досягнуто за рахунок показників 2011-2012 років, коли цей показник дорівнював 893,7 млн гривень.

Натомість 2013 рік став позначився зростанням такої заборгованості на 14,1 % до на 125,7 млн гривень.

Табл. 8. Динаміка середньомісячної заробітної плати за регіонами у 2010-2013 роках

(у розрахунку на одного штатного працівника, грн.)

Регіони	2010 рік	2011 рік		2012 рік		2013 рік	
		Розмір, грн	до 2010 року, %	Розмір, грн	до 2011 року, %	Розмір, грн	до 2012 року, %
Україна	2239	2633	117,6	3026	114,9	3265	107,9
Автономна Республіка Крим	1991	2295	115,3	2654	115,6	2850	107,4
Вінницька	1782	2074	116,4	2432	117,3	2651	109,0
Волинська	1692	1994	117,8	2339	117,3	2580	110,3
Дніпропетровська	2369	2790	117,8	3138	112,5	3336	106,3
Донецька	2549	3063	120,2	3496	114,1	3755	107,4
Житомирська	1785	2071	116,0	2369	114,4	2561	108,1
Закарпатська	1846	2069	112,1	2351	113,6	2553	108,6
Запорізька	2187	2607	119,2	2927	112,3	3142	107,3
Івано-Франківська	1927	2213	114,8	2539	114,7	2679	105,5
Київська	2295	2761	120,3	3157	114,3	3351	106,1
Кіровоградська	1815	2114	116,5	2428	114,9	2608	107,4
Луганська	2271	2742	120,7	3090	112,7	3337	108,0
Львівська	1941	2244	115,6	2578	114,9	2789	108,2
Миколаївська	2122	2448	115,4	2822	115,3	3094	109,6
Одеська	2046	2387	116,7	2700	113,1	2947	109,1
Полтавська	2102	2481	118,0	2850	114,9	2988	104,8
Рівненська	1960	2211	112,8	2575	116,5	2844	110,4
Сумська	1866	2177	116,7	2503	115,0	2702	108,0
Тернопільська	1659	1871	112,8	2185	116,8	2359	108,0
Харківська	2060	2407	116,8	2753	114,4	2975	108,1
Херсонська	1733	1970	113,7	2269	115,2	2464	108,6
Хмельницька	1786	2075	116,2	2425	116,9	2641	108,9
Черкаська	1835	2155	117,4	2508	116,4	2682	106,9
Чернівецька	1772	1985	112,0	2329	117,3	2484	106,7
Чернігівська	1711	1974	115,4	2308	116,9	2504	108,5
м.Київ	3431	4012	116,9	4607	114,8	5007	108,7
м.Севастополь	2167	2476	114,3	2891	116,8	3114	107,7

Важливим показником, який характеризує достаток населення є розподіл населення за рівнем середньодушових доходів (таблиця 9).

Як видно із наведеної інформації рівень розподілу доходів населення в Україні якісно покращувався.

Так, якщо у 2010 році середньо душовий дохід населення у місця на суму 1 200 грн отримувало 34,7 % населення, то у 2011 році – 23,9 %, у 2012 році – 16,3 та у 2013 році – 11,5 %.

Табл. 9. Розподіл населення за рівнем середньодушових еквівалентних загальних доходів у 2010-2013 роках

	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік
Розподіл населення (%) за рівнем середньодушових еквівалентних загальних доходів у місяць, грн.				
до 480,0	0,7	0,2	0,3	0,1
480,1–840,0	8	5	3,1	2,3
840,1–1200,0	26	18,7	12,9	9,1
1200,1–1560,0	27	26,7	23,9	21,3
1560,1–1920,0	16,4	20	21,1	22,1
1920,1–2280,0 ¹	21,9	29,4	14,4	16,6
2280,1–2640,0	...	...	9,4	10,4
2640,1–3000,0	...	...	5,6	6,7
3000,1–3360,0	...	...	3	4,3
3360,1–3720,0	...	...	2,2	2
понад 3720,0	...	...	4,1	5,1
Розмір мінімальної заробітної плати (грн, станом на 31 грудня)	922	1 004	1 134	1 218

1 - у 2010-2011 роках "понад 1 920 грн"

Таким чином, з цих даних можна зробити висновок про зростання рівня доходів населення, а 2013 рік, на відміну від попередньо проаналізованих показників, продовжив тенденцію 2010-2012 років.

Проте враховуючи українські реалії щодо практики виплати заробітної плати «у конвертах» вказаний рівень доходів населення викликає великі сумніви.

Підтвердженням цьому є динаміка зростання розмірів мінімальної заробітної плати, яка, як свідчить практика, слугує виключно для легалізації взаємовідносин між роботодавцем і найманим працівником, оскільки виплата реальної заробітної плати здійснюється «у конвертах».

Найбільш популярним у світі показником рівномірності розподілу доходів у країні є «коефіцієнт Джині».

Проте останній розрахунок для України Світовим банком проведено у 2010 році, і його значення становило 24,82 (чим ближчий показник до нуля, тим рівномірніший розподіл доходів).

Разом з тим, розрахований для України авторитетним міжнародним виданням «The economist» коефіцієнт Джині за 2010-2011 роки становив – 27,5, що відповідало 5 місцю серед усіх країн світу, і поступався лише показникам Швеції (25), Норвегії (25,8), Фінляндії (26,9) та Білорусі (27,2).

У той же час для більш повного розуміння цього показника потрібно враховувати той факт, що за періодичною інформацією фіскальних та правоохоронних органів влади, в Україні 50 % зарплати сплачується

робітникам у конвертах, а тому визначити реальний стан розподілу доходів у даному випадку є практично нереальним.

Одним із найважливіших показників добробуту життя населення є наявність власного житла.

Упродовж 2010-2013 років розміри житлового фонду України стабільно зростали (таблиця 10), але у 2013 році ці темпи були удвічі повільнішими ніж у 2010-2012 роках, про що свідчить динаміка середньої площі, яка припадає на одного жителя.

Табл. 10. Житловий фонд України і умови проживання у 2010-2013 роках

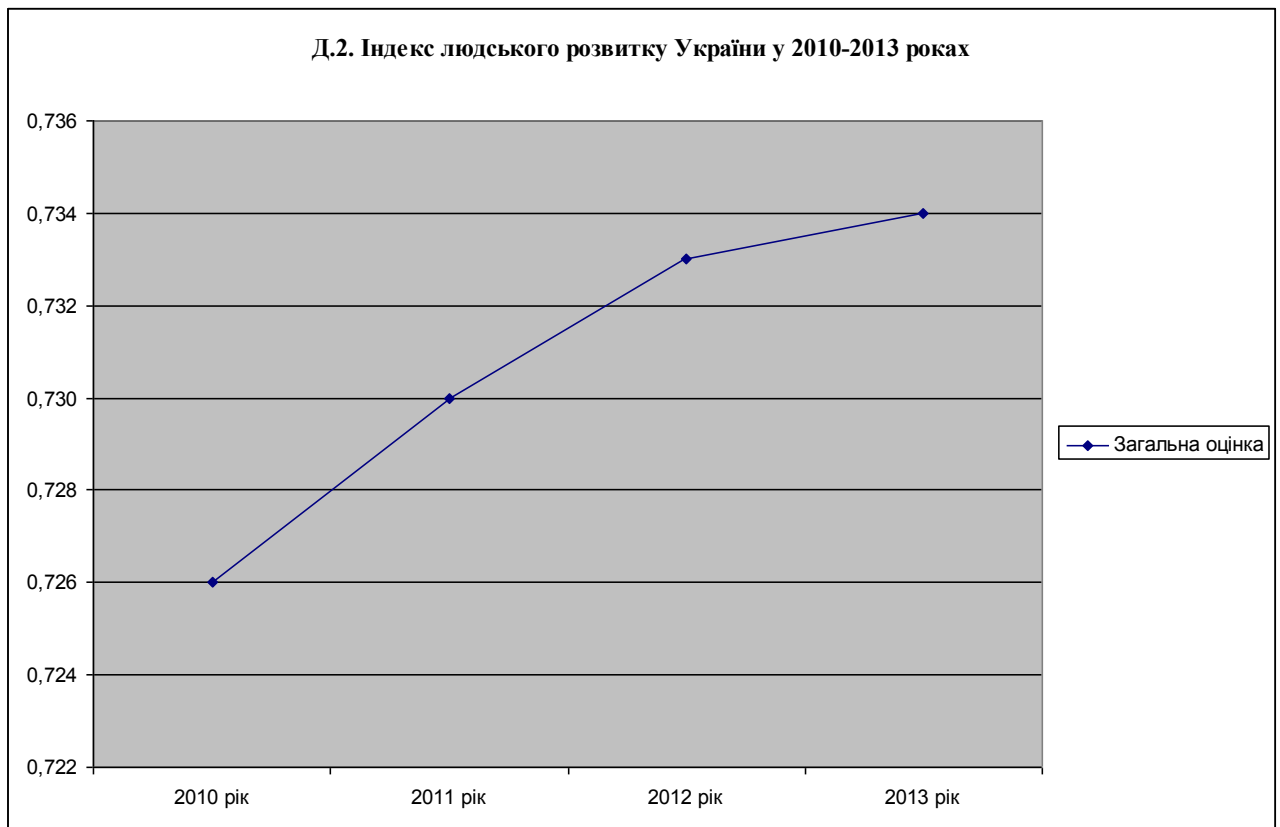
Рік	Весь житловий фонд, загальної площі, млн.м ²	У середньому на одного жителя, м ²	К-сть сімей та однаків, які перебували на кварт обліку на кінець року, тис.	К-сть сімей та однаків, які одержали житло протягом року, тис.	Питома вага загальної площі обладнаної, відсотків					
					водопроводом	каналізацією	опаленням	газом	гарячим водопостачанням	ваннами
2010	1079,5	23,3	1139	11	59,6	57,5	62,1	83,2	43,1	54,2
2011	1086	23,5	1084	7	60,3	58,2	63,2	83,1	43,9	54,7
2012	1094,2	23,7	1022	7	61,1	59	64,1	83,2	44,6	55,7
2013	1096,6	23,8	808	6	61,5	59,4	64,9	83	45,2	56,1

Рівень комфорту житлового фонду України впродовж указанного періоду також покращувався приблизно рівномірно. А от питома вага загальної площі, обладнаної газом у 2013 році навпаки – погіршилася на 0,2 %, порівняно з 2010 і 2012 роками.

При цьому, такі показники комфорту житла як наявність водопроводу, каналізації, опалення і ванни є досить низькими, оскільки не охоплюють навіть 2/3 усього житлового фонду.

Незадовільним є також і показник забезпечення окремих категорій населення, що перебувають на квартирному обліку, який у 2010-2013 роках постійно знижувався і не досягав 1 %, навіть попри щорічне скорочення кількості такої категорії населення.

Інший міжнародний показник, що характеризує якість життя населення є «Індекс людського розвитку», який щорічно розраховується ООН і основними критеріями якого виступають: середня тривалість життя при народженні, рівень грамотності та рівень життя населення країн світу, який оцінюється через ряд показників, основними з яких є довге та здорове життя, доступ до якісної освіти, гідний рівень життя (діаграма 2).

Традиційно «донизу» Україну тягнуть такі показники, як тривалість та рівень життя, а підтримує «на плаву» рівень освіти.

Якщо врахувати ці три показники, то загальний Індекс людського життя для України за 2013 рік становив 0,734 пункти, що лише на 0,8% вище, ніж Україна мала у 2010 році. Але у 2010 році Україна в рейтингу ІЛР посідала 69 місце.

Український ІЛР є меншим за середнє значення цього показника для країн із високим рівнем людського розвитку (0,735), а також і середнього для країн Європи та Центральної Азії (0,738).

Таким чином, у 2013 році рівень темпи покращення життя населення України значно уповільнилися, рівень комфорту проживання зростає майже непомітними темпами, а значний розрив у доходах населення регіонів та столиці України не сприяє покращенню життя населення в цілому по країні.

1.4. Ринок праці

Незважаючи на зменшення загальної чисельності наявного населення України, чисельність працездатного населення в середньому по Україні у 2010-2013 роках стабільно зростала (таблиця 11).

Крім того, рівень зайнятості працездатного населення в середньому по Україні також щороку зростає: із 91,2 % у 2010 році до 92,3 % у 2013 році. Відповідно рівень безробітного населення серед працездатного за цей же період часу постійно зменшувався.

Табл. 11. Основні показники ринку праці України (річні дані) за 2010-2013 роки

тис. осіб

Рік	Працевдатне населення, в середньому	Зайняте населення в середньому		Безробітне населення в середньому*	
		Всього	у відношенні до працевдатного населення, %	Всього	у відношенні до працевдатного населення, %
2010	20 220,7	18 436,5	91,2	1 784,2	8,8
2011	20 247,9	18 516,2	91,4	1 731,7	8,6
2012	20 393,5	18 736,9	91,9	1 656,6	8,1
2013	20 478,2	18 901,8	92,3	1 576,4	7,7

* - за методологією МОП

Натомість офіційна кількість зареєстрованих безробітних за даними Державної служби зайнятості України у тричі менша ніж фактична (таблиця 12).

Аналіз помісячної динаміки кількості безробітних та потреби підприємств у працівниках на заміщення вільних робочих місць свідчить про наявність сезонних особливостей цих показників.

Зокрема, найбільша потреба підприємств у працівниках впродовж 2010-2013 років зазвичай підвищувалася у травні й тривала до жовтня. Натомість кінець і початок року, зазвичай це грудень-лютий, були найтяжчими для працівників при пошуку робочих місць.

Табл. 12. Попит та пропозиція робочої сили в Україні у 2010-2013 роках

(на кінець звітної періоду)

Рік та місяць	Кількість зареєстрованих безробітних, тис. осіб	Потреба підприємств у працівниках на заміщення вільних робочих місць, тис. осіб	Навантаження зареєстрованих безробітних на 10 вільних робочих місць, осіб
2010 рік			
Січень	545,6	65,4	83
Лютий	547	65,9	83
Березень	518,9	73,1	71
Квітень	472,4	76,6	62
Травень	434,7	80,2	54
Червень	411,2	79,7	52
Липень	413	81,2	51
Серпень	416,1	87,4	48
Вересень	426,6	84,6	50
Жовтень	421,2	81,2	52
Листопад	479,1	74	65
Грудень	564	63,9	88
2011 рік			
Січень	610,3	68,5	89
Лютий	635,6	72,9	87
Березень	633,2	92,3	69
Квітень	597,3	89,5	67
Травень	565,9	95	60

Червень	516	90,5	57
Липень	484,3	89	54
Серпень	448,3	93,2	48
Вересень	420	87,3	48
Жовтень	397,6	82,1	48
Листопад	439,5	73,2	60
Грудень	501,4	59,3	84
2012 рік			
Січень	543,8	63,9	85
Лютий	563,9	64,6	87
Березень	547,7	78,1	70
Квітень	506,1	79,3	64
Травень	482,7	86,2	56
Червень	462,5	78,3	59
Липень	452	77,8	58
Серпень	444,5	82,1	54
Вересень	433,3	76,6	57
Жовтень	420,5	74,2	57
Листопад	468,8	63,3	74
Грудень	526,2	48,6	108
2013 рік			
Січень	564,5	54,1	104
Лютий	589,1	59	100
Березень	571,6	67,8	84
Квітень	534,7	69,5	77
Травень	501	75	67
Червень	465,3	78,7	59
Липень	451,5	79,7	57
Серпень	435,4	88,6	49
Вересень	422,1	88,7	48
Жовтень	394,6	77,6	51
Листопад	423,8	67,8	63
Грудень	487,7	47,5	103

Натомість незважаючи на стабільність сезонної динаміки попиту та пропозиції робочої сили у 2010-2013 роках, 2013 рік вирізняється тим, що на початок і на кінець року навантаження зареєстрованих безробітних на 10 вільних робочих місць у періоді, що аналізувався, було найвищим і сягнуло показника, що перевищував 100 осіб. І це незважаючи на те, що у 2013 році кількість зареєстрованих працівників була найменшою порівняно з 2010-2012 роками.

Детальний аналіз попиту на робочу силу, в розрізі видів економічної діяльності, та у динаміці за 2010-2013 роки засвідчив, що його спадання було зумовлено притаманним усім галузям економіки (таблиця 13).

Найбільший спад попиту робочої сили був у будівництві та промисловості, а саме: до 65,5 % та 66,9 % у 2013 році відносно аналогічних показників 2010 року.

Натомість найменші показники спаду попиту на робочу силу було зафіксовано у державному секторі, чисельність якого, на відміну від бізнесу, не є залежною від ринкової кон'юнктури, у сфері транспорту і зв'язку, а також освіти й охороні здоров'я.

Загалом, ринок праці у 2013 році засвідчив про наявність загроз до спаду економічного розвитку в Україні у 2014 році. Адже значний спад попиту на робочу силу у сфері бізнесу призведе до зниження обсягів надходжень до бюджету, що значно ускладнить можливість підтримання попиту на робочу силу у державному секторі та інших сферах діяльності, які фінансуються з бюджету.

Таблиця 13. Попит на робочу силу в Україні за видами економічної діяльності

(на кінець року; осіб)

Види економічної діяльності (за КВЕД)	2010 рік	2011 рік	відносно 2010 року, %	2012 рік	відносно 2011 року, %	2013 рік	відносно 2012 року, %	відносно 2010 року, %
Потреба підприємств у працівниках на заміщення вільних робочих місць (вакантних посад), усього	63863	59348	92,9	48587	81,9	47452	97,7	74,3
у тому числі,	x	x	x	x	x	x	x	
сільське господарство, мисливство, лісове господарство; рибальство, рибництво	2778	2887	103,9	2482	86,0	2309	93,0	83,1
промисловість	17172	16547	96,4	13753	83,1	11493	83,6	66,9
будівництво	3777	3515	93,1	2216	63,0	2473	111,6	65,5
торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку; діяльність готелів та ресторанів	9285	8256	88,9	6026	73,0			
діяльність транспорту та зв'язку	4969	5045	101,5	4422	87,7			
фінансова діяльність, операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	7443	5725	76,9	4115	71,9			
державне управління	8416	7674	91,2	7646	99,6			
освіта, охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	7887	8007	101,5	6588	82,3			

надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	2136	1692	79,2	1339	79,1			
Інші сфери	x	x	x	x	x	31177	x	

II. МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА

2.1. Законодавство у сферах міграції

Основні нормативно-правові акти у сферах міграції:

- громадянство і документи, що підтверджують громадянство України:

Закон України «Про громадянство України»;

Закон України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус».

Закон України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України»;

Закон України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України»;

Указ Президента України від 27.03.2001 № 215 «Питання організації виконання Закону України «Про громадянство України», яким затверджено Положення про Комісію при Президентові України з питань громадянства та Порядок провадження за заявами і поданнями з питань громадянства України та виконання прийнятих рішень»;

Указ Президента України від 06.04.2011 № 405 «Питання Державної міграційної служби України»;

постанова Верховної Ради України від 26.06.1992 № 2503-XII «Про затвердження положення про паспорт громадянина України та про паспорт громадянина України для виїзду за кордон»;

постанова Кабінету Міністрів України від 04.06.1994 № 353 «Про затвердження зразка бланка паспорта громадянина України»;

постанова Кабінету Міністрів України від 31.03.1995 № 231 «Про затвердження Правил оформлення і видачі паспорта громадянина України для виїзду за кордон і проїзного документа дитини, їх тимчасового затримання та вилучення»;

постанова Кабінету Міністрів України від 17.07.2003 № 1111 «Про затвердження Правил оформлення і видачі тимчасового посвідчення громадянина України»;

постанова Кабінету Міністрів України від 14.04.2004 № 491 «Про затвердження Правил оформлення і видачі свідоцтва про належність до громадянства України»;

постанова Кабінету Міністрів України від 14.12.1995 № 1000 «Про затвердження зразка бланка проїзного документа дитини».

постанова Кабінету Міністрів України від 26.06.2007 № 858 «Про затвердження технічного опису та зразка бланка паспорта громадянина України для виїзду за кордон та внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України»;

наказ Міністерства внутрішніх справ України від 16.08.2012 № 715 «Про затвердження зразків документів, які подаються для встановлення належності до громадянства України, прийняття до громадянства України, оформлення набуття громадянства України, припинення громадянства України, скасування рішень про оформлення набуття громадянства України, та журналів обліку» ;

наказ Міністерства внутрішніх справ України від 13.04.2012 № 320 «Про затвердження Порядку оформлення і видачі паспорта громадянина України»;

наказ Міністерства внутрішніх справ України від 21.12.2004 № 1603 «Про затвердження Порядку провадження за заявами про оформлення паспортів громадянина України для виїзду за кордон і проїзних документів дитини»;

наказ Міністерства внутрішніх справ України від 21.12.2004 № 1603 «Про затвердження Порядку провадження за заявами про оформлення паспортів громадянина України для виїзду за кордон і проїзних документів дитини»;

- реєстрація місця проживання:

Закон України «Про свободу пересування і вільний вибір місця проживання в Україні»;

Указ Президента України від 06.04.2011 № 405 «Питання Державної міграційної служби України»;

наказ Міністерства внутрішніх справ України від 22.11.2012 № 1077 «Про затвердження Порядку реєстрації місця проживання та місця перебування фізичних осіб в Україні та зразків необхідних для цього документів»;

- еміграція:

Закон України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України»;

Указ Президента України від 06.04.2011 № 405 «Питання Державної міграційної служби України»;

постанова Кабінету Міністрів України від 31.03.1995 № 231 «Про затвердження Правил оформлення і видачі паспорта громадянина України для виїзду за кордон і проїзного документа дитини, їх тимчасового затримання та вилучення»;

наказ Міністерства внутрішніх справ України від 21.12.2004 № 1603 «Про затвердження Порядку провадження за заявами про оформлення паспортів громадянина України для виїзду за кордон і проїзних документів дитини»;

- імміграція та документи, необхідні для перебування в Україні:

Закон України «Про імміграцію»;

Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства»;

Закон України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус»;

Указ Президента України від 06.04.2011 № 405 «Питання Державної міграційної служби України»;

постанова Кабінету Міністрів України від 26.12.2002 № 1983 «Про затвердження Порядку формування квоти імміграції, Порядку провадження за заявами про надання дозволу на імміграцію і поданнями про його скасування та виконання прийнятих рішень»;

постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2011 № 567 «Про затвердження Правил оформлення віз для в'їзду в Україну і транзитного проїзду через її територію»;

постанова Кабінету Міністрів України від 15.02.2012 № 150 «Про затвердження Порядку продовження строку перебування та продовження або скорочення строку тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства на території України»;

постанова Кабінету Міністрів України від 28.03.2012 № 251 «Про затвердження Порядку оформлення, виготовлення і видачі посвідки на постійне проживання та посвідки на тимчасове проживання і технічного опису їх бланків та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 26 грудня 2002 р. № 1983»;

розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.06.2011 № 653-р «Про затвердження плану заходів інтеграції мігрантів в українське суспільство на 2011-2015 роки»;

наказ Міністерства внутрішніх справ України від 15.07.2013 № 681 «Про затвердження Тимчасового порядку розгляду заяв для оформлення посвідки на постійне проживання та посвідки на тимчасове проживання»;

наказ Міністерства внутрішніх справ України від 25.04.2012 № 363 «Про затвердження Порядку розгляду заяв іноземців та осіб без громадянства про продовження строку перебування на території України»;

наказ Міністерства внутрішніх справ України від 15.11.2013 № 1104 «Про затвердження Порядку оформлення запрошень іноземцям та особам без громадянства на отримання візи для в'їзду в Україну»;

- шукачі притулку і документи, які підтверджують такий статус:

Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту»;

Законом України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус»;

Закон України «Про безоплатну правову допомогу»;

Указ Президента України від 06.04.2011 № 405 «Питання Державної міграційної служби України»;

постанова Кабінету Міністрів України від 14.03.2012 № 196 «Про затвердження Положення про посвідчення особи, яка потребує додаткового захисту»;

постанова Кабінету Міністрів України від 14.03.2012 № 197 «Про затвердження Положення про проїзний документ особи, якій надано додатковий захист»;

постанова Кабінету Міністрів України від 14.03.2012 № 199 «Про затвердження Положення про посвідчення особи, якій надано тимчасовий захист»;

постанова Кабінету Міністрів України від 14.03.2012 № 202 «Про затвердження Положення про посвідчення біженця»;

постанова Кабінету Міністрів України від 14.03.2012 № 203 «Про затвердження Положення про проїзний документ біженця»;

розпорядження Кабінету Міністрів України від 22.08.2012 № 605-р «Про затвердження плану заходів щодо інтеграції біженців та осіб, які потребують додаткового захисту, в українське суспільство на період до 2020 року»;

розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.04.2011 № 371-р «Про віднесення цілісних майнових комплексів пунктів тимчасового розміщення біженців до сфери управління Державної міграційної служби»;

наказ Міністерства внутрішніх справ України від 07.09.2011 № 649 «Про затвердження Правил розгляду заяв та оформлення документів, необхідних для вирішення питання про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, втрату і позбавлення статусу біженця та додаткового захисту і скасування рішення про визнання особи біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту»;

- визначення статусу особи без громадянства, яка не має правових підстав для отримання громадянства України або оформлення дозволу на імміграцію в Україну та видача документів для виїзду за кордон:

Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту»;

Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства»;

Закон України «Про приєднання України до Конвенції про статус апатридів»;

Закон України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус»;

Указ Президента України від 06.04.2011 № 405 «Питання Державної міграційної служби України»;

постанова Кабінету Міністрів України від 07.08.1995 № 610 «Про затвердження Положення про посвідчення особи без громадянства для виїзду за кордон»;

постанова Кабінету Міністрів України від 30.12.1997 № 1488-73 «Про затвердження зразка бланка посвідчення особи без громадянства для виїзду за кордон»;

наказ Міністерства внутрішніх справ України від 15.02.1998 № 97 дск «Про затвердження Правил оформлення і видачі посвідчення особи без громадянства для виїзду за кордон»;

- протидія нелегальній міграції:

Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства»;

Кодекс України про адміністративні правопорушення (ст.203, 204, 205, 206);

Кодекс адміністративного судочинства України;

Указ Президента України від 06.04.2011 № 405 «Питання Державної міграційної служби України»;

постанова Кабінету Міністрів України від 07.03.2012 № 179 «Про затвердження Порядку провадження за заявами іноземців та осіб без громадянства про добровільне повернення»;

постанова Кабінету Міністрів України від 17.04.2013 № 280 «Про затвердження Порядку надання Державній прикордонній службі та виконання нею доручень уповноважених державних органів щодо осіб, які перетинають державний кордон, та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України»;

постанова Кабінету Міністрів України від 08.02.2012 № 70 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 17 липня 2003 р. № 1110» – про затвердження типового положення про пункт тимчасового перебування іноземців, осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні»;

розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.04.2011 № 370-р «Про передачу цілісних майнових комплексів пунктів тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні, до сфери управління Державної міграційної служби»;

спільний наказ Міністерства внутрішніх справ України, Мінсоцполітики України, МОН України від 04.09.2013 № 850/536/1226 «Про затвердження Порядку проведення заходів щодо здійснення нагляду та контролю за виконанням законодавства в міграційній сфері»;

спільний наказ Міністерства внутрішніх справ України, Адміністрації Держприкордонслужби України, СБУ від 23.04.2012 № 353/271/150 «Про затвердження Інструкції про примусове повернення і примусове видворення з України іноземців та осіб без громадянства»;

наказ МВС України, МОЗ України, Адміністрації Держприкордонслужби України від 17.04.2012 № 336/268/254 «Про матеріально-побутове і медичне забезпечення іноземців та осіб без громадянства, що утримуються в пунктах тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні, і пунктах тимчасового тримання та спеціально обладнаних приміщеннях»;

спільний наказ МВС України, Адміністрації Держприкордонслужби України, СБУ від 23.04.2012 № 353/271/150 «Про затвердження Інструкції про примусове повернення і примусове видворення з України іноземців та осіб без громадянства»;

- державний контроль за дотриманням законодавства у сфері у міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів у випадках, передбачених законодавством

Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства»;

Закон України «Про свободу пересування і вільний вибір місця проживання в Україні»;

Кодекс України про адміністративні правопорушення (ст. 197-201, 203, 204, 205, 206);

наказ Міністерства внутрішніх справ України від 28.08.2013 № 825 «Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення Державною міграційною службою України».

Удосконалення міграційного законодавства у 2013 році.

У 2013 році робота по удосконаленню міграційного законодавства продовжувалася, внаслідок чого було прийнято ряд законів України, розпорядчих актів Уряду і МВС.

Окремо заслуговують на увагу наступні прийняті нормативно-правові акти:

Порядок проведення заходів щодо здійснення нагляду та контролю за виконанням законодавства в міграційній сфері, затверджений спільним наказом МВС, Мінсоцполітики та Міносвіти від 04.09.2013 № 850/536/1226;

Інструкція з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення Державною міграційною службою України, яка була затверджена наказом МВС України від 28.08.2013 № 825, зареєстрованого Мінюстом 25 вересня 2013 р. за № 1654/24186;

наказ Міністерства внутрішніх справ України від 24.05.2013 № 507 (зареєстрований в Мін'юсті від 29.05.2013 за № 837/23359) стосовно внесення змін до Порядку реєстрації місця проживання та місця перебування фізичних осіб в Україні та зразків необхідних для цього документів, затвердженого наказом МВС від 22.11.2012 № 1077, та до Порядку оформлення і видачі паспорта громадянина України, затвердженого наказом МВС від 13.04.2012 № 320;

наказ Міністерства внутрішніх справ України від 15.07.2013 № 681 «Про затвердження Тимчасового порядку розгляду заяв для оформлення посвідки на постійне проживання та посвідки на тимчасове проживання»;

наказ Міністерства внутрішніх справ України від 15.11.2013 № 1104 «Про затвердження Порядку оформлення запрошень іноземцям та особам без громадянства на отримання візи для в'їзду в Україну».

Таким чином, прийняття вказаних актів дало можливість ДМС:

з 01.01.2013 року виконувати повноваження з видачі паспортів громадянина України для виїзду закордон та надання відомостей до Державного реєстру виборців (Закони України від 20.11.2012 № 5492 та від 16.10.2012 № 5459);

з 01.01.2013 виконувати повноваження щодо протидії нелегальній міграції;

з червня 2013 року надавати громадянам України послуги із оформлення паспортів громадянина України та реєстрації місця проживання через адміністраторів Центрів надання адміністративних послуг (наказ Міністерства внутрішніх справ України від 24.05.2013 № 507);

з вересня 2013 року здійснювати реалізацію в межах своєї компетенції державної політики у сфері волонтерської діяльності (Указ Президента України від 02.09.2013 № 473/2013);

з жовтня 2013 року здійснювати міжвідомчі заходи “Мігрант”, “Кордон”, “Студент” і “Трудова міграція”, з метою запобігання та протидії нелегальній міграції, а також іншим порушенням законодавства України в міграційній сфері;

з грудня 2013 року видавати закордонні паспорт громадянина України для виїзду за кордон без довідки з військових комісаріатів (Закон України від 05.11.2013 № 671).

2.2. Функції органів державної влади у сферах міграції

Формуванням та реалізацією міграційної політики в Україні займається ряд органів державної влади, основними з яких є:

Міністерство внутрішніх справ України - формує державну політику у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів.

Також органами МВС здійснюється робота щодо боротьби з організованими формами нелегальної міграції.

Державна міграційна служба України – реалізовує державну політику у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів. Діяльність Служби спрямовується та координується Міністром внутрішніх справ.

Міністерство закордонних справ України - бере участь у формуванні та реалізації державної політики з візових і міграційних питань:

розробляє порядок оформлення візових документів для в'їзду в Україну;

здійснює видачу дипломатичних і службових паспортів;

здійснює оформлення і видачу через дипломатичні представництва та консульські установи України за кордоном посвідчення особи на повернення в Україну, паспорта громадянина України для виїзду за кордон;

розробляє та затверджує порядок розгляду в дипломатичних представництвах або консульських установах України за кордоном клопотань громадян України, які виїхали за її межі тимчасово, про залишення на постійне проживання за кордоном;

веде консульський облік громадян України, які постійно проживають або тимчасово перебувають за кордоном тощо.

Міністерство соціальної політики України - здійснює формування і реалізацію державної політики щодо регулювання процесів трудової міграції, а саме:

здійснює нормативно-правове регулювання у сфері трудової міграції;

розробляє та вносить у встановленому порядку пропозиції з удосконалення державної політики щодо регулювання міграційних потоків;

розробляє та вносить у встановленому порядку пропозиції з регулювання трудової міграції громадян України.

Реалізація державної політики у сфері трудової міграції здійснюється Державною службою зайнятості України та Державною інспекцією України з питань праці, діяльність яких координується і спрямовується через Міністра соціальної політики.

Державна служба зайнятості України відповідно до покладених на неї завдань у сфері трудової міграції здійснює видачу роботодавцям дозволів на застосування праці іноземців та осіб без громадянства та ведення обліку дозволів на застосування праці іноземців та осіб без громадянства. Діяльність Служби координується і спрямовується через Міністра соціальної політики.

Державна інспекція України з питань праці здійснює державний нагляд та контроль за додержанням вимог законодавства про зайнятість населення з питань використання праці іноземців та осіб без громадянства. Діяльність Служби координується і спрямовується через Міністра соціальної політики.

Адміністрація Державної прикордонної служби України:

підтримує в установленому порядку взаємодію з компетентними органами та військовими формуваннями іноземних держав, міжнародними організаціями з питань протидії незаконній міграції;

забезпечує прийняття органами охорони державного кордону рішень про видворення за межі України іноземців та осіб без громадянства, затриманих у межах контрольованих прикордонних районів при спробі або після незаконного перетинання державного кордону, видворення цих осіб.

бере участь у розробленні проектів міжнародних договорів про реадмісію та про взаємні поїздки громадян, а також пропозицій щодо їх виконання.

Служба безпеки України здійснює досудове розслідування злочинів, пов'язаних із незаконним переправленням осіб через державний кордон України, бере участь у розробці заходів і вирішенні питань, що стосуються в'їзду в Україну та виїзду за кордон, перебування на її території іноземців та осіб без громадянства, приймає рішення про заборону в'їзду в Україну іноземцю або особі без громадянства, про скорочення строку тимчасового перебування іноземця та особи без громадянства на території України, про примусове повернення іноземця або особи без громадянства в країну походження або третю країну.

Впродовж 2013 року функціональні повноваження органів державної влади зазнали деяких змін.

У зв'язку із законодавчим врегулюванням організації та діяльності ДМС, Міністерством внутрішніх справ України в грудні 2012 року ліквідовано Управління міліції міграційного контролю та відповідні підрозділи в регіонах загальною штатною чисельністю 1,5 тис. одиниць.

Ураховуючи приєднання у 2013 році України до Конвенції 1954 року про статус апатридів, Держаною міграційною службою України розпочато роботу щодо виявлення та документування осіб без громадянства, які тривалий час проживають в Україні без документів, що посвідчують особу.

У зв'язку із прийняттям Закону України «Про волонтерську діяльність», на Державну міграційну службу України в 2013 році покладено функцію з

реалізація в межах своєї компетенції державної політики у сфері волонтерської діяльності щодо надання допомоги біженцям.

2.3. Функції місцевих органів у сферах міграції

Відповідно до Закону України «Про адміністративні послуги» та Національного плану дій на 2013 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава», затвердженого Указом Президента України від 12.03.2013 № 128, органи ДМС у 2013 році приймали участь у наданні окремих адміністративних послуг через центри надання адміністративних послуг (далі – ЦНАП).

Створенням ЦНАП і забезпеченням їх функціонування відповідно до вказаного Закону здійснювали місцеві органи влади. Натомість органи ДМС здійснювали навчання адміністраторів ЦНАП щодо надання таких адміністративних послуг як оформлення і видача паспорта громадянина України, реєстрація місця проживання, оформлення і видача паспорта громадянина України для виїзду за кордон і проїзного документа дитини.

З метою законодавчого врегулювання цих питань наказом МВС від 24.05.2013 № 507 внесено зміни до Порядку реєстрації місця проживання та місця перебування фізичних осіб в Україні та зразків необхідних для цього документів, затвердженого наказом МВС від 22.11.2012 № 1077, та Порядку оформлення і видачі паспорта громадянина України, затвердженого наказом МВС від 13.04.2012 № 320, якими передбачено можливість оформлення і видачу паспорта громадянина України та здійснення реєстрації місця проживання осіб через адміністраторів ЦНАП (таблиця 14).

Табл. 14. Інформація про центри надання адміністративних послуг, які надають адміністративні послуги ДМС, станом на 31.12.2013

№ з/п	Регіон	ЦНАП, що надають послуги ДМС	Надання послуг ДМС за Нацпланом			Надання інших послуг ДМС			
			пас-т гр-на Україн и	пас-т гр-на Україн и закордон	проїзний док-т дитин и	реєстрація місця прожив-ня/пер-ня, видача довідки	вклеювання фото у пас-т гр-на України	пас-т гр-на України замість втраченого	внес. від-й про дітей у пас-т гр-на України для виїзду за кордон
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	АР Крим	21	19	0	2	5	2	0	0
2	Вінницька область	2	2	0	1	0	0	0	1
3	Волинська область	19	19	0	19	19	19	0	0
4	Дніпропетр о-ть	1	1	0	0	0	0	0	0
5	Донецька область	1	1	1	1	0	0	0	1
6	Житомирська о-ть	1	1	0	1	0	1	0	0
7	Івано-Франк о-ть	5	3	0	0	5	0	0	0
8	Луганська область	4	0	0	0	0	0	4	0
9	Миколаївська о-ть	6	1	0	0	1	6	0	0

10	Одеська область	9	9	0	6	1	6	0	0
11	Полтавська о-ть	1	1	0	1	0	1	0	0
12	Рівненська область	2	0	0	0	0	2	0	0
13	Сумська область	3	3	0	0	0	3	0	0
14	Тернопільська о-ть	2	1	0	0	0	0	0	0
15	Харківська область	1	0	0	0	0	0	0	0
16	Херсонська об-ть	3	3	0	0	0	3	0	0
17	Хмельницька о-ть	26	7	0	1	26	3	1	0
18	Чернігівська о-ть	2	2	0	0	0	0	0	0
19	м. Київ	11	10	2	1	0	11	0	0
20	м. Севастополь	1	0	0	0	1	0	0	0
Всього		121	83	3	33	58	57	5	2

Крім того, на виконання постанови Кабінету Міністрів України від 12.06.2013 № 415 «Про зупинення дії постанови Кабінету Міністрів України від 13 березня 2013 р. № 185» ДМС розроблено проекти порядків централізованого оформлення і видачі документів, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус, якими, зокрема, врегульовано функції адміністратора ЦНАП з оформлення і видачі паспорта громадянина України та паспорта громадянина України для виїзду за кордон.

Проте ці порядки до кінця 2013 року так і не було подано на розгляд і затвердження Уряду, оскільки Міністерством фінансів України не затверджено зразки бланків і технічні описи зазначених документів, що посвідчують особу.

Крім того, органи ДМС по мірі готовності ЦНАП та наявності у них адміністраторів, сприяли останнім у наданні інших адміністративних послуг, таких як вклеювання фотокарток у паспорт громадянина України при досягненні 25- і 45 річного віку, видача довідки про реєстрацію місця проживання/перебування, внесення відомостей про дітей до паспорта громадянина України для виїзду за кордон.

Загалом, на кінець 2013 року послуги ДМС надавались через 121 ЦНАП, що значно розширило доступ населення до адміністративних послуг ДМС (табл. 13).

У той же час 7 регіонів України у 2013 році не мали жодного ЦНАП, який би надавав адміністративні послуги ДМС. Такими регіонами були Закарпатська, Запорізька, Київська, Кіровоградська, Львівська, Черкаська та Чернівецька області.

Адміністративні послуги ДМС у діючих ЦНАП в 2013 році надавались як адміністраторами цих ЦНАП, так і співробітниками територіальних підрозділів ДМС.

Всього, станом на 31.12.2013 органами ДМС відповідно до заявок місцевих органів влади здійснено навчання 261 адміністратора у 147 ЦНАП.

Крім того, у зв'язку із прийняттям у 2010 році Закону України «Про захист персональних даних», який вступив у дію в 2011 році, працівники суб'єктів господарювання, які надають послуги з утримання будинків і споруд та прибудинкових територій, житлово-будівельних кооперативів, об'єднань

співвласників багатоквартирного будинку та молодіжних житлових комплексів, сільських, селищних рад втратили можливість зберігати персональні дані громадян при прийнятті документів для оформлення та видачі паспортів громадянина України та реєстрації/зняття з реєстрації місця проживання/перебування.

У зв'язку з чим 09.10.2013 Урядом прийнято розпорядження № 1000-р, яким затверджено План заходів щодо оформлення і видачі паспорта громадянина України та реєстрації місця проживання/перебування фізичних осіб в Україні.

Зазначеним Планом заходів Раду міністрів АР Крим, обласні, Київську та Севастопольську міські держадміністрації зобов'язано до кінця 2013 року передати картотеки підприємств з обслуговування житлового фонду територіальним органам ДМС.

Проте у зв'язку з тим, що не всі місцеві органи влади створили відповідні комісії для передачі картотек і у зв'язку з відсутністю у територіальних органів ДМС приміщень для зберігання цих картотек, затверджений Урядом План заходів до завершення 2013 року фактично не виконано.

III. Міграційна ситуація в Україні

3.1. Внутрішня міграція

Внутрішня міграція характеризує рівень мобільності населення, тобто показує яка чисельність населення готова до змін у своєму житті. Адже зміна місця проживання зазвичай не є спонтанною і залежить від багатьох чинників: економічних, географічних, кліматичних, культурних тощо.

В 2013 році загальний обсяг внутрішньої міграції був найменшим з 2010-го року і у кількісному вираженні становив 621 842 осіб (таблиця 15).

Табл. 15. Міграційний приріст (скорочення) населення України у 2010-2013 роках

(осіб)

№ з/п	Регіони	Площа регіону, км ²	2013 рік	2012 рік	2011 рік	2010 рік	Загальний приріст
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Автономна Республіка Крим	26 081	780	84	1 463	1 140	3 467
2	Вінницька	26 513	-1 388	-1 749	-337	-1 029	-4 503
3	Волинська	20 144	-1	-613	475	-109	-248
4	Дніпропетровська	31 974	-2 169	-1 564	-1 346	-1 075	-6 154
5	Донецька	26 517	-4 516	-4 449	-2 089	-2 130	-13 184
6	Житомирська	29 832	-1 254	426	-714	-613	-2 155
7	Закарпатська	12 777	-905	-370	-393	-772	-2 440
8	Запорізька	27 180	-1 916	-1 361	-1 387	-529	-5 193
9	Івано-Франківська	13 928	183	-40	254	87	484
10	Київська	28 131	8 821	7 072	7 476	3 990	27 359
11	Кіровоградська	24 588	-2 183	-2 160	-1 585	-1 023	-6 951
12	Луганська	26 684	-4 365	-4 034	-3 061	-2 621	-14 081
13	Львівська	21 833	-775	-794	-1 590	-818	-3 977
14	Миколаївська	24 598	-1 379	-1 659	-961	-738	-4 737
15	Одеська	33 310	2 533	2 782	1 523	2 180	9 018
16	Полтавська	28 748	-554	-1 203	-754	-370	-2 881

17	Рівненська	20 047	-1 151	-1 491	-1 774	-1 098	-5 514
18	Сумська	23 834	-1 602	-1 423	-1 126	-1 145	-5 296
19	Тернопільська	13 823	-1 233	-565	-844	-1 071	-3 713
20	Харківська	31 415	1 741	1 984	366	1 222	5 313
21	Херсонська	28 461	-2 145	-2 157	-1 301	-1 374	-6 977
22	Хмельницька	20 645	-1 171	-1 006	-1 554	-811	-4 542
23	Черкаська	20 900	-1 242	-1 202	-157	-775	-3 376
24	Чернівецька	8 097	681	316	512	272	1 781
25	Чернігівська	31 865	-1 432	-1 321	-191	-348	-3 292
26	м.Київ	839	14 222	14 703	8 163	8 366	45 454
27	Севастополь	864	2 420	1 794	932	1 192	6 338
Усього переміщено осіб		x	621 842	649 865	637 713	652 639	x

Проте загальні тенденції міграційного приросту (скорочення) населення у 2013 році були такими ж як і у 2010-2012 роках.

Найбільш сприятливими умовами для внутрішньої міграції у 2010-2013 роках були міста Київ та Севастополь, АР Крим, Київська, Одеська, Івано-Франківська, Харківська та Чернівецькі області, тобто 1/3 частина адміністративних одиниць України. При цьому місто Київ і Київська область значно випереджають по цьому показнику інші привабливі для міграції регіони України, навіть разом узяті.

Розмір площі, яку займають найбільш привабливі для міграції 8 адміністративних одиниць України, становить 111 250 кв км, що становить 1/6 від загальної площі України.

Аналіз напрямків внутрішньої міграції в Україні у 2010-2013 роках показав їх незалежність від розмірів середньомісячної заробітної плати (таблиці 8 і 14). Адже із регіонів з найвищим рівнем середньомісячної заробітної плати привабливими для внутрішньої міграції, у вказаному періоді і у 2013 році окремо, були лише м. Київ, Київська область та м. Севастополь.

Якісний аналіз складу населення засвідчив, що внутрішня міграція населення України носить урбаністичний характер, тобто пов'язана із його переміщенням з сільської місцевості у міську (таблиця 16).

Табл. 16. Середня чисельність населення у 2010-2013 роках

(тис.осіб)

Регіони	2013 рік		2012 рік		2011 рік		2010 рік	
	міське	сільське	міське	сільське	міське	сільське	міське	сільське
Україна	31357,5	14132,1	31378,5	14214,8	31411,3	14294,8	31483,2	14387,5
АР Крим	1233,3	732,9	1232,7	731,4	1233,1	730,2	1234,9	729,5
Вінницька	815,7	807	815,9	814,7	814,9	822,8	814,1	831,8
Волинська	542,5	498,1	540,3	499	538,1	499,8	536,2	500,7
Дніпропетровська	2757,5	542,6	2767,7	546,3	2778,8	549,6	2793,3	552,7
Донецька	3951	408,7	3975,8	413,5	4000,2	417,9	4028	421,9
Житомирська	740,2	525,5	739,5	531,5	740,8	535,3	741,7	540,7
Закарпатська	466,6	789	465,8	786,8	464,5	784,5	463,2	782,9
Запорізька	1372,3	408,2	1377,5	411	1382,3	414,2	1388,4	418,1
Ів.-Франківська	600,1	781,8	598,7	782,3	597,5	782,5	596,8	783,4
Київська	1067,5	656,3	1061,9	658,9	1056,3	662,3	1052,8	666,9
Кіровоградська	619,2	372,2	621,7	377,1	624,2	382	626,7	387,2
Луганська	1952,2	295,8	1965,3	299,3	1979	303	1994,8	306,6
Львівська	1546	993,6	1545,5	995,3	1545,6	997,2	1547,2	1000
Миколаївська	794,9	376	797,1	378,7	799,5	381,3	802,8	383,6

Одеська	1602,9	792,9	1598,5	793,2	1594,9	793,6	1595	794,9
Полтавська	900,4	562,6	903,2	569,3	906,6	575,9	910,4	583,3
Рівненська	553,4	604,5	552,7	602,9	551,7	601,7	550,7	601,4
Сумська	773,7	364,4	777,5	370,3	781,1	375,8	785,3	381,6
Тернопільська	475,2	600,1	475,1	603,8	474,8	607,5	474,7	611,8
Харківська	2203,7	537,1	2200,9	542,4	2201,2	547,4	2209,6	552,5
Херсонська	657,9	417,5	661	419,8	664	421,8	666,9	423,9
Хмельницька	729,3	581,2	728,6	588,5	727,9	595,6	726,9	603,5
Черкаська	713,9	550,5	716,9	556,2	719,6	561,7	722,5	567,8
Чернівецька	386,9	520,9	384,3	521,9	382,1	522,7	380,2	524,1
Чернігівська	683,4	388,9	686,1	397,1	688,4	405	690,7	413,3
м.Київ	2856,9	х	2829,6	х	2806,7	х	2792,2	х
Севастополь	360,9	23,8	358,7	23,6	357,5	23,5	357,2	23,4

Сільське населення України з 2010 по 2013 роки щороку скорочувалося на 0,1 % або 80-90 тис. на користь міського населення.

2013 рік у цьому випадку не став виключенням і лише підтвердив загальні тенденції, що склалися впродовж останніх 4-х років.

Табл. 17. Структура населення України у 2010-2013 роках

(тис. осіб)

Категорії населення	2010 рік		2011 рік		2012 рік		2013 рік	
	Середня чис-ть	% до заг. чис-ті	Середня чис-ть	% до заг. чис-ті	Середня чис-ть	% до заг. чис-ті	Середня чис-ть	% до заг. чис-ті
сільське	14 387,5	31,4	14 294,8	31,3	14 214,8	31,2	14 132,1	31,1
міське	31 483,2	68,6	31 411,3	68,7	31 378,5	68,8	31 357,5	68,9

На фоні світової картини, структура населення України (таблиця 17) більш тяжіє до європейських показників.

Так, згідно даних Світового банку у 2010 році сільське населення складало 48,5 % від усього населення світу і в подальшому постійно скорочувалося на користь міського населення: у 2011 році – 48 %, у 2012 році – 47,5 % і у 2013 році – 47 %.

Як видно, загальносвітові тенденції скорочення населення є швидшими ніж в Україні на 0,4 %.

В країнах ЄС, за даними Світового банку, ситуація із зміною складу населення є аналогічною, що і в Україні та світі, за винятком того, що сільське населення займає значно меншу питому вагу.

Так, у 2010 році сільське населення в країнах-членах ЄС становило 26,3 %, у 2011 році – 26,1 %, у 2012 році – 25,9 % та у 2013 році – 25,6 %.

Таким чином, населення України за своєю структурою тяжіє до країн-членів ЄС, хоча зміни в її складі є характерними й для загальносвітових і 2013 рік у цьому не став виключенням.

Аналіз внутрішньої міграції населення України за статистичними показниками реєстрації/зняття з реєстрації місця проживання (таблиця 18) мають дещо інші значення ніж міграційний приріст (скорочення) населення.

Аналогічні дані за 2010-2012 роки відсутні, оскільки збір статистичних даних у сферах міграції в ДМС здійснюється з серпня 2012 року, тобто з моменту остаточного розмежування функції між МВС і ДМС.

Головною відмінністю між показниками міграційного приросту і реєстрації місця проживання є те, що кількість випадків реєстрації місця проживання у всіх без виключення регіонах України в 2013 році перевищувала кількість фактів зняття з реєстрації місця проживання, що може пояснюватися декількома причинами.

Табл. 18. Кількість наданих адміністративних послуг по реєстрації/зняття з реєстрації місця проживання

(осіб)

№ з/п	Регіони	2013 рік	
		zareєстровано	знято з реєстрації
1	2	3	4
1	Автономна Республіка Крим	79411	57735
2	Вінницька	67623	50049
3	Волинська	45289	21890
4	Дніпропетровська	162564	126953
5	Донецька	208523	159942
6	Житомирська	55394	43351
7	Закарпатська	19257	13529
8	Запорізька	63980	55705
9	Івано-Франківська	34728	21598
10	Київська	81850	48076
11	Кіровоградська	35028	32413
12	Луганська	90222	68109
13	Львівська	60195	42091
14	Миколаївська	43060	37768
15	Одеська	100176	71637
16	Полтавська	62787	51397
17	Рівненська	51157	29646
18	Сумська	44526	34489
19	Тернопільська	36635	24444
20	Харківська	116287	90021
21	Херсонська	40623	28251
22	Хмельницька	73838	59314
23	Черкаська	58142	42622
24	Чернівецька	18485	15439
25	Чернігівська	48201	36267
26	м. Київ	128415	104741
27	м. Севастополь	23739	15797

По-перше, у зв'язку з тим, що згідно змін, внесених у липні 2012 року до Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» та відповідно до Порядку реєстрації місця проживання та місця перебування фізичних осіб в Україні та зразків необхідних для цього документів, затвердженого наказом МВС від 12.11.2012 № 1077, реєстрація

місця проживання особи може здійснюватися з одночасним зняттям з реєстрації за попереднім місцем проживання.

Як наслідок, територіальні підрозділи ДМС у таких випадках фіксуються факт реєстрації місця проживання, а факт зняття з реєстрації місця проживання може не обліковуватись.

По-друге, облік фактів зняття з реєстрації здійснюється територіальними підрозділами ДМС згідно кількості поданих особами заяв.

У той же час, такий підхід не враховує випадки зняття з реєстрації по заявах, що надійшли від органів влади, наприклад повідомлень від РАГС про зняття з реєстрації померлих осіб.

3.2. Поїздки громадян України за кордон.

У 2013 році громадяни України у безвізовому порядку могли відвідувати 39 країн світу (таблиця 19).

Табл. 19. Список держав, які громадяни України у 2013 році могли відвідувати без візи

з/п	Країна	Режим поїздок
1.	Азербайджан	Безвізовий (поїздки за закордонними паспортами)
2.	Албанія	Безвізовий (до 90 діб)
3.	Антигуа і Барбуда	<u>Безвізовий</u>
4.	Аргентина	Безвізовий (до 90 діб)
5.	Білорусь	Безвізовий
6.	Боснія і Герцеговина	Безвізовий (до 30 діб)
7.	Бразилія	Безвізовий (до 90 діб) з метою туризму та бізнесу
8.	Бруней Даруссалам	Безвізовий (до 30 діб)
9.	Вірменія	Безвізовий (поїздки за закордонними паспортами)
10.	Гватемала	Безвізовий
11.	Гонконг (Китай)	Безвізовий (до 14 діб)
12.	Грузія	Безвізовий (поїздки за закордонними паспортами)
13.	Еквадор	Безвізовий до 90 діб за наявності документів, що підтверджують туристичну мету поїздки
14.	Ізраїль	Безвізовий до 90 діб (за закордонними, дипломатичними та службовими паспортами). Проїзний документ дитини не визнається ізраїльською стороною в якості дійсного паспортного документа, що дає право на безвізовий в'їзд до Держави Ізраїль. Таким чином, відомості про дітей, які їдуть за кордон разом з батьками (законними представниками), мають бути внесені до паспортів батьків або одного з батьків (законних представників).
15.	Казахстан	Безвізовий до 90 діб (за закордонними паспортами)
16.	Киргизстан	Безвізовий до 90 діб (за закордонними паспортами)
17.	Македонія	Візовий (до 15 березня 2018 року діє безвізовий режим поїздок строком до 90 діб)
18.	Малайзія	Безвізовий (до 30 діб)
19.	Мікронезія	Візовий (окрім туристичних поїздок)
20.	Молдова	Безвізовий (за закордонними паспортами)
21.	Намібія	Безвізовий (до 90 діб)
22.	Нікарагуа	Безвізовий
23.	Палау	Безвізовий (до 30 діб)
24.	Палестина	<u>Безвізовий</u>
25.	Панама	Безвізовий (до 90 діб)

26.	Парагвай	Безвізовий (до 90 діб)
27.	Перу	Безвізовий до 183 діб за наявності документів, що підтверджують туристичну мету поїздки
28.	Російська Федерація	Безвізовий
29.	Сальвадор	Безвізовий (до 90 діб)
30.	Самоа	Безвізовий (до 60 діб)
31.	Свазиленд	Безвізовий
32.	Сейшельські Острови	Безвізовий (до 30 діб)
33.	Сербія	Безвізовий (до 30 діб)
34.	Таджикистан	Безвізовий до 90 діб (поїздки за закордонними паспортами)
35.	Туніс	Безвізовий до 30 діб за наявності туристичного ваучера
36.	Туреччина	Безвізовий (до 60 діб)
37.	Узбекистан	Безвізовий (поїздки за закордонними паспортами)
38.	Чорногорія	Безвізовий (до 90 діб)
39.	Ямайка	Безвізовий (до 30 діб) з метою туризму та культурного обміну

Крім того, у 2013 році громадяни України без отримання віз за службовими та дипломатичними паспортами мали змогу відвідати 49 країн світу (таблиця 20).

Табл. 20. Список держав, які громадяни України можуть відвідувати за дипломатичними чи службовими паспортами без візи

1	Австрія	Візовий	крім ДП
2	Бельгія	Візовий	крім ДП
3	Болгарія	Візовий.	крім ДП, СП
4	Венесуела	Візовий	крім ДП, СП
5	В'єтнам	Візовий	крім ДП, СП (до 90 діб)
6	Гондурас	Візовий	крім ДП, СП
7	Греція	Візовий	крім ДП
8	Данія	Візовий	крім ДП
9	Домініканська Республіка	Візовий	крім ДП, СП
10	Естонія	Візовий	крім ДП, СП
11	Єгипет	Візовий	крім ДП, СП
12	Індія	Візовий	крім ДП
13	Іран	Візовий	крім ДП, СП
14	Іспанія	Візовий	крім ДП
15	Італія	Візовий	крім ДП
16	Катар	Візовий	крім ДП
17	Китай	Візовий	крім ДП, СП
18	Кіпр	Візовий	крім ДП, СП
19	Корея	Візовий	крім ДП
20	Куба	Візовий	крім ДП, СП
21	Лаос	Візовий	крім ДП, СП
22	Латвія	Візовий	крім ДП, СП
23	Литва	Візовий	крім ДП, СП
24	Люксембург	Візовий	крім ДП
25	Македонія	Візовий (до 15 березня 2018 року діє безвізовий режим поїздок строком до 90 діб)	крім ДП, СП
26	Мальта	Візовий	крім ДП

27	Марокко	Візовий	крім ДП, СП
28	Мексика	Візовий	крім ДП
29	Нідерланди	Візовий	крім ДП
30	Німеччина (Федеративна Республіка)	Візовий	крім ДП
31	Норвегія	Візовий	крім ДП
32	Перу	Безвізовий до 183 діб за наявності документів, що підтверджують туристичну мету поїздки	крім ДП, СП
33	Польща	Візовий	крім ДП, СП
34	Португалія	Візовий	крім ДП
35	Румунія	Візовий	крім ДП, СП
36	Сінгапур	Візовий	крім ДП, СП
37	Словаччина	Візовий	крім ДП, СП
38	Словенія	Візовий	крім ДП
39	Таїланд	Візовий	крім ДП, СП
40	Туркменістан	Візовий	крім ДП, СП
41	Угорщина	Візовий	крім ДП, СП
42	Уругвай	Візовий	крім ДП, СП
43	Фінляндія	Візовий	крім ДП
44	Франція	Візовий	крім ДП
45	Хорватія	Візовий	крім ДП, СП
46	Чехія	Візовий	крім ДП
47	Чилі	Візовий	крім ДП, СП
48	Швейцарія	Візовий	крім ДП, СП
49	Швеція	Візовий	крім ДП

Аналіз кількості виїздів за кордон свідчить про стабільну активність громадян України з цього питання (таблиця 21).

За період 2010-2013 років громадяни України виїздили за кордон 83 821 768 разів, з яких у 2010 році – 17 741 304 рази, або 21 %, у 2011 році – 20 336 255 разів, або 24 %, у 2012 році – 21 755 162 рази, або 26 % та у 2013 році – 23 989 047 рази, або 29 %.

Як видно із наведеного аналізу поїздок за кордон, найбільше громадяни України виїзять за кордон з приватною метою. Питома вага кількості таких поїздок у загальній кількості поїздок за кордон збільшилася із 84,8 % у 2010 році до 96,4 % у 2013 році.

Табл. 21. Аналіз виїздів громадян України за кордон у 2010-2013 роках

№ з/п	Мета поїздки	Кількість виїздів			
		2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік
1	2	3	4	5	6
1	службова	866 014	897 127	362 631	275 151
	питома вага, %	4,88	4,41	1,67	1,15
2	туризм	1 275 398	1 590 182	641 836	354 840
	питома вага, %	7,19	7,82	2,95	1,48
3	приватна	15 038 622	17 285 834	20 428 369	23 131 296
	питома вага, %	84,77	85,00	93,90	96,42

	обслугов. персонал	560 821	562 319	321 794	227 192
4	питома вага, %	3,16	2,77	1,48	0,95
	військов. службов.	449	793	632	568
5	питома вага, %	0,00	0,00	0,00	0,00
Всього		17 741 304	20 336 255	21 755 162	23 989 047

Натомість динаміка інших видів поїздок була дещо іншою. Так, у 2011 році кількість поїздок за кордон з метою туризму, службових цілей та у якості обслуговуючого персоналу зросла, порівняно з 2010 роком, а вже у 2012-2013 роках їх кількість значно знизилась. Зокрема, кількість службових поїздок у 2013 році була меншою від показника 2011 року більш ніж у тричі, кількість туристичних поїздок – у 4,5 рази, у якості обслуговуючого персоналу – у 2,5 рази.

Аналогічним чином розвивалася і динаміка географії поїздок громадян України. Так у 2010 році громадяни України виїздили до 109 країн світу, у 2011 році – вже у 112 країн, у 2012 році – до 106 та у 2013 році – до 102 країн.

Аналіз країн відвідування громадянами України, кількість поїздок до яких перевищує 100 тис. на рік (таблиця 22), засвідчив, що незважаючи на зменшення географії поїздок за кордон у 2012-2013 роках, в громадян України виробився усталений попит щодо відвідування певних країн світу.

Табл. 22. Країни світу, які найбільше відвідувалися громадянами України у 2010-2013 роках

№ з/п	Країна	Мета поїздки				Всього
		службова	туризм	приватна	обслугов. персонал	
1	Австралія	40 462	56 147	268 778	17 381	382 768
	2010	19 118	13 085	34 220	9 168	75 591
	2011	17 399	21 138	44 828	5 040	88 405
	2012	2 446	7 843	92 918	1 208	104 415
	2013	1 499	14 081	96 812	1 965	114 357
2	Білорусь	225 316	164 306	5 739 224	196 204	6 325 050
	2010	47 365	17 969	1 069 760	58 083	1 193 177
	2011	54 219	29 823	1 497 086	51 848	1 632 976
	2012	44 965	96 275	1 532 477	48 806	1 722 523
	2013	78 767	20 239	1 639 901	37 467	1 776 374
3	Великобританія	26 332	29 944	289 407	6 832	352 515
	2010	12 472	10 675	39 442	3 210	65 799
	2011	13 742	14 048	60 598	3 513	91 901
	2012	95	4 258	80 694	41	85 088
	2013	23	963	108 673	68	109 727
4	Греція	21 499	108 763	250 519	18 535	499 316
	2010	6 680	34 037	22 750	5 833	69 300
	2011	11 946	46 065	36 229	6 517	100 757
	2012	1 663	11 011	108 862	3 006	124 542
	2013	1 210	17 650	82 678	3 179	204 717
5	Єгипет	17 371	554 944	689 675	30 127	1 292 117
	2010	7 676	270 949	49 998	15 704	344 327

	2011	7 524	207 434	84 969	9 718	309 645
	2012	950	37 892	258 425	2 570	299 837
	2013	1 221	38 669	296 283	2 135	338 308
6	Ізраїль	29 686	89 235	343 484	20 458	482 863
	2010	9 666	16 980	39 462	7 857	73 965
	2011	15 236	42 133	73 552	7 816	138 737
	2012	2 732	12 159	126 428	2 039	143 358
	2013	2 052	17 963	104 042	2 746	126 803
7	Іспанія	12 510	33 483	269 817	9 982	325 792
	2010	5 526	9 313	18 870	3 393	37 102
	2011	6 974	23 261	39 197	4 481	73 913
	2012	10	909	92 020	1 185	94 124
	2013	0	0	119 730	923	120 653
8	Італія	26 611	61 200	499 497	25 220	612 528
	2010	14 178	24 484	74 038	10 406	123 106
	2011	11 302	30 915	88 066	10 265	140 548
	2012	927	4 599	147 183	2 560	155 269
	2013	204	1 202	190 210	1 989	193 605
9	Молдова	47 632	26 284	8 606 618	40 061	8 720 595
	2010	23 893	14 040	1 851 791	12 627	1 902 351
	2011	17 478	8 073	2 195 828	15 624	2 237 003
	2012	4 220	419	2 169 534	5 854	2 180 027
	2013	2 041	3 752	2 389 465	5 956	2 401 214
10	Німеччина	116 249	103 602	1 282 033	29 178	1 531 062
	2010	55 863	37 418	290 044	14 337	397 662
	2011	55 564	45 755	260 370	11 315	373 004
	2012	3 816	15 063	361 675	2 065	382 619
	2013	1 006	5 366	369 944	1 461	377 777
11	ОАЕ	15 008	106 370	416 278	9 153	546 809
	2010	7 027	36 177	22 638	4 070	69 912
	2011	7 409	53 125	49 327	4 497	114 358
	2012	273	6 575	144 333	345	151 526
	2013	299	10 493	199 980	241	211 013
12	Польща	712 259	300 700	20 846 490	117 280	21 976 729
	2010	210 563	85 627	3 703 412	38 617	4 038 219
	2011	207 476	113 590	4 781 819	30 368	5 133 253
	2012	173 978	69 578	5 521 628	21 894	5 787 078
	2013	120 242	31 905	6 839 631	26 401	7 018 179
13	Росія	619 129	643 840	21 528 169	715 383	23 506 521
	2010	221 272	147 313	4 865 387	216 413	5 450 385
	2011	251 741	240 295	4 983 419	254 194	5 729 649
	2012	93 074	187 732	5 660 499	163 101	6 104 406
	2013	53 042	68 500	6 018 864	81 675	6 222 081
14	Румунія	36 276	106 258	2 259 264	42 855	2 444 653
	2010	8 118	8 262	486 815	12 390	515 585
	2011	23 639	66 296	466 857	10 765	567 557
	2012	3 810	22 389	523 767	9 168	559 134
	2013	709	9 311	781 825	10 532	802 377
15	Словаччина	73 454	43 832	1 771 534	15 457	1 904 277
	2010	34 783	16 864	332 314	8 623	392 584
	2011	34 773	18 712	372 100	4 556	430 141
	2012	3 898	8 256	495 854	2 270	510 278
	2013	0	0	571 266	8	571 274
16	Туреччина	82 113	904 526	1 215 038	169 437	2 371 114

	2010	37 103	322 984	98 974	52 791	511 852
	2011	26 358	427 269	151 965	50 884	656 476
	2012	11 039	91 462	460 683	34 527	597 711
	2013	7 613	62 811	503 416	31 235	605 075
	Угорщина	101 268	58 687	7 016 765	17 555	7 194 275
	2010	47 173	21 775	1 720 360	9 320	1 798 628
	2011	48 602	28 605	1 649 750	5 526	1 732 483
	2012	5 465	8 307	1 746 214	2 581	1 762 567
17	2013	28	0	1 900 441	128	1 900 597
	Чехія	17 368	123 524	586 590	6 049	733 531
	2010	6 900	27 909	72 934	2 880	110 623
	2011	5 444	40 418	104 319	2 335	152 516
	2012	2 799	32 656	263 989	485	299 929
18	2013	2 225	22 541	145 348	349	170 463
	Всього	2 220 543	3 515 645	73 879 180	1 487 147	81 202 515
	2010	775 376	1 115 861	14 793 209	485 722	17 170 168
	2011	816 826	1 456 955	16 940 279	489 262	19 703 322
	2012	356 160	617 383	19 787 183	303 705	21 064 431
РАЗОМ	2013	272 181	325 446	22 358 509	208 458	23 264 594

Для аналізу було відібрано 18 країн світу, до яких громадяни України у досліджуваному періоді хоча б у одному році виїздили більш ніж 100 тис. разів на рік.

Відібрані країни світу, як виявилось, мають значну питому вагу у загальній кількості відвідувань за рік і підтверджують встановлення усталеності інтересів громадян України щодо поїздок за кордон.

Так, до вищевказаних країн світу у 2010 році громадяни України виїздили 17 170 168 разів, що становить 96,8 % від загальної кількості виїздів за рік. У 2011 році цей показник становив 19 703 322 рази, або 96,9 %, у 2012 році – 21 064 431 раз або 96,8 % та у 2013 році – 23 264 594 рази або 97 % від загальної кількості.

Найбільш відвідуваними країнами світу для громадян України були Росія та Польща. За кількістю поїздок у 2010-2012 роках першість тримала Російська Федерація, але у 2013 році на перше місце вийшла Республіка Польща, яка за кількістю перетинів кордону випередила Росію більш ніж на 700 тис. разів.

Аналіз поїздок громадян України за кордон за відібраними для аналізу країнами світу засвідчив наступну їх географію.

У 2010-2013 роках громадяни України найчастіше виїжджали до республік бывшего СРСР – Росії, Білорусі та Молдови. Проте їх кількість хоч і зростала щорічно, але за питоною вагою у загальній кількості постійно знижувалася: у 2010 році - 48,2 %, у 2011 році – 47,2 %, у 2012 році – 46 % та у 2013 році – 43,4 %.

Друге місце за кількістю поїздок громадян України за кордон у 2010-2013 роках займали країни-члени ЄС, питома вага яких у 2013 році навіть випередила поїздки до країн, бывших республік СРСР: у 2010 році – 42,5 %, у 2011 році – 43,3 %, у 2012 році – 44,9 % та у 2013 році – 47,8 %.

Натомість кількість відвідувань громадянами України Австралії, країн Азії та Африки у 2010-2013 роках сукупно не перевищувала 6,4 %.

При цьому країни Північної та Південної Америки у цей період мали незначну кількість відвідувань громадянами України.

Аналіз мети поїздки громадян України за кордон показав, що у 2013 році громадяни України раптово перестали їздити з туристичною метою до таких країн як Іспанія, Словаччина та Угорщина, хоча загальна кількість поїздок до цих країн у 2013 році якраз збільшилася, але за рахунок приватних поїздок.

Зазначений факт може свідчити про те, що громадяни України набувають у цих країнах власний бізнес, житло або відвідують ці країни уникаючи посередництва туристичних компаній.

Таким чином, 2013 рік у питанні виїзду громадян України за кордон засвідчив про зміну вектору пріоритетів у відвідуванні країн світу із країн, бувших республік СРСР до країн-членів ЄС.

Не стало виключенням у цій тенденції і питання щодо працевлаштування громадян України за кордоном, яке ще називають «**трудова міграція**». За даними Мінсоцполітики, послуги, надані громадянам України фірмами-посередниками у 2010-2013 роках стосовно працевлаштування за кордоном, не мали стабільного тренду.

Так, у 2010 році за кордоном у іноземного роботодавця було працевлаштовано 80,4 тис. громадян України, у 2011 році – 84,5 тис., або на 4,1 тис. більше, у 2012 році – 86,7 тис., або на 2,2 тис. більше ніж у попередньому році, а вже у 2013 році кількість таких послуг становила 83,4 тис., що менше ніж у 2011 і 2012 роках (таблиця 23).

Найбільша доля робочих місць для громадян України за кордоном припадала на країни ЄС та Західної Європи, доля яких постійно зростала від 68 % (54 488 осіб) від загальної кількості у 2010 році до 74 % (61 812 осіб) у 2013 році.

Табл. 23. Чисельність громадян України, які тимчасово працювали за кордоном, працевлаштованих суб'єктами господарської діяльності, що мають відповідну ліцензію, у 2010-2013 роках

(за даними форми звітності №1-ТМ) (за окремими країнами працевлаштування)

Країни	2010 рік		2011 рік		2012 рік		2013 рік	
	особи	у % до підсумку	особи	у % до підсумку	особи	у % до підсумку	особи	у % до підсумку
А	1	2	3	4	5	6	7	8
Усього	80 401	100	84 547	100	86 723	100	83 409	100
<i>у тому числі у:</i>								
Кіпрі	19 963	24,8	21 026	24,9	20 099	23,2	17 478	21
Великобританії	4 925	6,1	4 995	5,9	8 387	9,7	10 131	12,1
Німеччині	3 968	4,9	4 121	4,9	6 584	7,6	9 524	11,4
Греції	8 971	11,2	9 324	11	8 683	10	7 896	9,5
США	4 063	5,1	4 106	4,8	5 730	6,6	4 254	5,1
Нідерландах	1 831	2,3	2 050	2,4	2 514	2,9	2 702	3,2
Маршаллових о-вах	925	1,2	1 307	1,5	2 998	3,5	2 558	3,1

Ліберії	8 999	11,2	9 010	10,6	4 006	4,6	2 394	2,9
Мальті	2 156	2,7	2 588	3,1	2 538	2,9	2 218	2,7
Польщі	2 418	3,0	3 089	3,6	2 729	3,1	2 193	2,6
Латвії	3 347	4,2	3 292	3,9	1 969	2,3	2 105	2,5
Бельгії	1 722	2,1	1 923	2,3	2 167	2,5	2 005	2,4
Панамі	1 508	1,9	1 484	1,8	1 816	2,1	1 940	2,3
Росії	2 026	2,5	1 605	1,9	1 416	1,6	1 359	1,6
Литви	554	0,7	736	0,9	923	1,1	1 061	1,3
Норвегії	836	1,0	948	1,1	901	1	953	1,1
Данії	771	1,0	851	1	832	1	852	1
Вануату	172	0,2	170	0,2	751	0,9	821	1
Франції	818	1,0	144	0,2	632	0,7	726	0,9
Гонконзі	639	0,8	833	1	866	1	782	0,9
Сингапурі	889	1,1	1 061	1,3	705	0,8	716	0,9
Швейцарії	629	0,8	614	0,7	571	0,7	627	0,8
Маврикії	32	0,0	1 004	1,2	414	0,5	671	0,8
ОАЕ	560	0,7	567	0,7	510	0,6	661	0,8
Італії	616	0,8	715	0,8	503	0,6	481	0,6
Іспанії	570	0,7	726	0,9	739	0,9	510	0,6
Белізі	312	0,4	241	0,3	492	0,6	510	0,6
Намібії	387	0,5	358	0,4	307	0,4	491	0,6
Сейшельських о-х	547	0,7	616	0,7	603	0,7	456	0,5
Естонії	364	0,5	396	0,5	469	0,5	347	0,4
Багамах	88	0,1	159	0,2	249	0,3	257	0,3
Туреччині	576	0,7	498	0,6	389	0,4	201	0,2
Японії	52	0,1	100	0,1	117	0,1	190	0,2
Чехії	29	0,0	15	0	18	0	3	0
Інші	4 138	5,0	3 875	4,6	4 096	4,6	3 336	4,1

Зазначені тенденції свідчать про те, що громадяни України, які шукали роботу через ліцензовані суб'єкти господарювання, у питанні працевлаштування зосереджують свою увагу на країнах ЄС, що у свою чергу призводить до їх залежності від ситуації, що складається на даному ринку праці.

Незважаючи на зростання упродовж 2010-2013 років кількості офіційно працевлаштованих громадян України у країнах ЄС, статистика Світового банку свідчить, що рівень безробіття на цьому ринку мав тенденції до збільшення.

Так, у 2010 році рівень безробіття у країнах ЄС зріс на 0,4 % до 9,6 % порівняно з 2009 роком. У 2011 році ситуація дещо стабілізувалася і рівень безробіття залишився на тому ж рівні – 9,6%. А вже у 2012 році рівень безробіття в країнах ЄС продовжився і становив 10,5%, а у 2013 році – вже 10,9%.

Цей факт, що правда не позначився на кількості офіційно працевлаштованих ліцензованими суб'єктами господарювання громадян України в країнах ЄС, хоча загальна кількість таких громадян України у 2013 році зменшилась більш як на 3 тис. осіб.

Державною службою статистики України спільно з ІДСД ім. М.В. Птухи НАНУ в 2012 році проведено **друге загальнонаціональне обстеження трудової міграції.**

Це обстеженням не охоплювалися особи, котрі виїхали за кордон до 2010 року і з того часу не поверталися в Україну. Також не могли бути охоплені члени домогосподарств, які в повному складі виїхали за кордон.

Тобто, обсяги трудової міграції з України більші, ніж показало обстеження. Однак, підстав наводити їх розміри у будь-яких цифрах, як це інколи роблять політики та преса, немає.

Результати цього дослідження досить широко висвітлені в Міграційному профілі України – 2013 (за 2012 рік). Проте, у зв'язку з тим, що аналогічних дослідження за 2013 рік не проводилися, наведемо коротко його основні результати.

Так, кількість громадян у віці 15-70 років, які з 01.01.2010 до 17.06.2012 працювали або шукали роботу за кордоном складала 1,2 млн. осіб, або 3,4% населення відповідного віку. Серед населення працездатного віку частка трудових мігрантів у цьому періоді складала 4,1%. У кількості зовнішніх трудових мігрантів не враховані прикордонні маятникові трудові мігранти та особи, які працюють і отримують заробітну плату в Україні та у зв'язку з виробничими потребами здійснюють поїздки за кордон.

За даними обстеження трудової міграції, проведеного у 2012 році, серед загальної кількості трудових мігрантів майже половину (48,5%) складали короткострокові трудові мігранти, понад третину - особи, що повернулися до України, і лише кожний сьомий трудовий мігрант працював за кордоном 12 місяців та більше. При цьому, в останній категорії більше жінок порівняно з чоловіками та міських мешканців порівняно із сільськими (таблиця 24).

Табл. 24. Кількість трудових мігрантів за категоріями, статтю та місцем проживання до виїзду за кордон, 2010-2012 рр.

	Всього	Жінки	Чоловіки	Міські поселення	Сільська місцевість
Кількість трудових мігрантів, всього, тис. осіб	1 181,6	405,9	775,7	540,1	641,5
у тому числі за категоріями, %					
трудова мігранти, які повернулися до України	37,4	32,8	39,8	37,3	37,4
короткострокові трудові мігранти	48,5	43,1	51,3	44,6	51,8
працівники-емігранти	14,1	24,1	8,9	18,1	10,8
Частка трудових мігрантів у загальній кількості населення віком 15-70 років, у %	3,4	2,2	4,8	2,2	6,3

Всі дослідження свідчать, що до половини трудових мігрантів громадян України працюють в Росії, інші - у сусідніх центральноєвропейських державах (Польщі, Чехії, Угорщині, Словаччині), а також країнах Південної Європи (Італії, Іспанії, Португалії, Греції).

Немає заперечень і відносно того, що значна частина трудових мігрантів з України працюють за кордоном без належних дозволів, тобто нелегально. Разом з тим, з часом, унаслідок проведення в низці країн перебування

міграційних амністій (Італія, Іспанія, Португалія, Греція), запровадження нового законодавства (Росія, Польща) ситуація дещо поліпшилася. За даними обстеження 2012 року без офіційного статусу (з урахуванням осіб, які виїхали за туристичною візою) за кордоном працювали 20,4% мігрантів.

Відповідно до інформації, отриманої під час обстеження, трудові міграції більш поширені серед чоловіків – вони складають дві третини від загальної кількості трудових мігрантів. Частка трудових мігрантів серед українських чоловіків у віці 15-70 років становить 4,8%, тоді як жінок – майже вдвічі менше (2,2%).

Сільські мешканці формують 54,3% усього контингенту заробітчан. Рівень участі сільського населення в трудових міграціях у 2,9 рази вищий, ніж міського: до них залучено 6,3% сільського населення у віці 15-70 років проти 2,2% міських мешканців.

Більшість трудових мігрантів у віці 25-49 років, вже мають певний досвід роботи та кваліфікацію і, водночас, зберігають високий рівень працездатності.

Звертає на себе увагу той факт, що чоловіки починають активно залучатися до трудових міграцій з 25-річного віку, тоді як жінки – з 30-річного.

Натомість, якщо чоловіки по досягненні 50-річного віку різко знижують міграційну активність, то серед жінок і в передпенсійному та молодшому пенсійному віці спостерігається доволі високий рівень участі у трудових міграціях. Це пояснюється тим, що мігранти-чоловіки зайняті переважно важкою фізичною працею, тоді як жінки – роботами, котрі не потребують значних фізичних зусиль.

Потоки трудових міграцій мають доволі чітку географічну спрямованість – переважно вони здійснюються до найближчих країн або більш віддалених країн, але з привабливішими умовами (таблиця 25). Найбільшими країнами-реципієнтами вітчизняної робочої сили є Російська Федерація (43,2%), Польща (14,3%), Італія (13,2%) та Чеська Республіка (12,9%). Серед інших країн спрямування потоків трудових міграцій, Іспанія (4,5%), Німеччина (2,4%), Угорщина (1,9%), Португалія та Білорусь (по 1,8%).

Табл. 25. Трудові мігранти за країнами перебування, статтю та місцем проживання до виїзду за кордон, 2010–2012 рр.

	Всього	Жінки	Чоловік и	Міські поселення	Сільська місцевіс ть
Кількість трудових мігрантів, всього, тис. осіб	1 181,6	405,9	775,7	540,1	641,5
у тому числі за країнами перебування, %					
Російська Федерація	43,2	20,4	55,2	45,2	41,6
Польща	14,3	19,5	11,5	13,3	15,1
Італія	13,2	30,2	4,3	13,5	12,9
Чеська Республіка	12,9	9,4	14,8	7,0	17,9
Іспанія	4,5	5,6	3,8	6,7	2,5
Німеччина	2,4	2,5	2,3	4,4	0,6

Угорщина	1,9	3,0	1,4	1,0	2,7
Португалія	1,8	2,0	1,8	2,5	1,2
Білорусь	1,8	2,5	1,5	1,2	2,3
Інші країни	4,0	4,9	3,4	5,2	3,2

Спостерігаються суттєві відмінності в напрямках зовнішніх трудових міграцій чоловіків та жінок. Так, жінки переважають серед мігрантів до Угорщини (53,0%) і, особливо, Італії (78,5%). Серед працюючих у Білорусі, Польщі та Іспанії переважають чоловіки, однак частка жінок тут є помітно вищою, ніж по трудовій міграції з України, в цілому. Російська Федерація і Чеська Республіка є країнами переважно чоловічої міграції з України (83,8% та 75,1% відповідно). Гендерна структура заробітчан у Німеччині та Португалії, в цілому, відповідає загальному розподілу трудових мігрантів за статтю.

Інтенсивність трудових міграцій є суттєво вищою у західних регіонах України. Тут до трудових міграцій залучено 10,8% осіб віком 15-70 років, тоді як в інших економічних зонах – менше 2%. Мешканці Західної економічної зони становлять понад 70% заробітчан, друге місце за інтенсивністю трудових міграцій посідає Південь – 1,9%, третє – Північ – 1,3%. На Сході України цей показник ледве перевищує 1%, а у Центрі не досягає й 1%. Найвища частка жінок серед заробітчан спостерігається у Західній економічній зоні (38,3%), найнижча – на Півдні (20,8%) та Півночі (20,4%).

Значна частина зовнішніх трудових міграцій в Україні носить циклічний та сезонний характер. Згідно з даними обстеження один трудовий мігрант за період спостереження здійснив в середньому три виїзди на заробітки за кордон. Із загальної кількості мігрантів майже половина (45,9%) здійснили по одній поїздки, 43,5% – декілька поїздок на рік, 7,3% виїздили один і більше разів на місяць.

Під час останньої поїздки кожен третій трудовий мігрант перебував за кордоном від 1 до 3 місяців, а кожен четвертий - від 3 до 6 місяців. Лише кожен шостий з них перебував у країні-реципієнті від 6 до 12 місяців або рік та більше. Середня тривалість перебування за кордоном становила 5 місяців. Мігранти до сусідніх країн (Росія, Білорусь, Польща, Чеська Республіка, Угорщина) орієнтовані на періодичні короткі поїздки з постійним поверненням в Україну, тоді як особи, які виїзять до країн Південної Європи та Німеччини, зазвичай залишаються там працювати на тривалий термін (таблиця 26).

Табл. 26. Трудові мігранти за країнами та тривалістю перебування під час останньої поїздки за кордон, 2010–2012 рр.

	Всього, тис. осіб	у тому числі за тривалістю перебування (місяців), %				
		до 1	від 1 до 3	від 3 до 6	від 6 до 12	12 і більше
Кількість трудових мігрантів, всього	1 181,6	12,3	31,6	23,3	15,5	17,3
у тому числі за країнами перебування						
Російська Федерація	511,0	12,0	50,1	19,5	9,7	8,7
Польща	168,4	31,3	45,5	18,8	2,1	2,3

Італія	156,0	-	1,8	24,0	30,0	44,2
Чеська Республіка	153,0	3,9	12,6	54,4	20,1	9,0
Іспанія	52,6	-	-	6,5	29,5	64,0
Німеччина	27,8	-	7,2	6,5	70,1	16,2
Угорщина	23,0	65,2	14,3	-	-	20,5
Португалія	21,7	-	-	48,4	14,3	37,3
Білорусь	21,5	36,3	63,7	-	-	-
Інші країни	46,6	5,4	-	17,6	30,7	46,3

Особливо схильними до короткострокових поїздок мають працюючі в Польщі, оскільки майже половина (47,8%) усіх трудових мігрантів, котрі їздять за кордон щомісячно (один або декілька разів), працюють саме у цій країні.

Загалом середня тривалість перебування заробітчан у сусідніх країнах варіює від 2 місяців (у Польщі) до 5 місяців (у Чеській Республіці), у більш віддалених країнах – від 9 місяців (у Португалії) до 12 місяців (в Іспанії).

Як свідчать дані обстеження, у більшості випадків мігранти врегульовують свій статус перебування та працевлаштування відповідно до вимог місцевого законодавства країн призначення. Більше третини трудових мігрантів (38,7%) мали дозвіл на проживання та роботу, майже чверть (23,7%) - отримали тимчасову реєстрацію, 12,8% - дозвіл на роботу.

Без офіційного правового статусу за кордоном перебували 16,7% трудових мігрантів, ще 3,7% мали лише туристичну візу, яка не є легальною підставою для працевлаштування за кордоном. Серед таких трудових мігрантів частка чоловіків та жінок була майже однаковою (16,8% та 16,5%, відповідно); у той час як серед сільських мешканців цей показник складав 17,8%, а серед жителів міст – 15,4%. Останнє, очевидно, пояснюється кращим доступом городян до об'єктів міграційної інфраструктури.

Дослідження не зафіксувало жодної особи без оформленого правового статусу в Португалії. У Чеській Республіці частка трудових мігрантів, які не мали офіційного статусу була дуже незначною – 2,4%, тоді як у Російській Федерації та Польщі без жодних правових засад перебував кожен п'ятий мігрант (20,7% та 19,2% відповідно). Крім того в Польщі ще 8 % заробітчан мали лише туристичну візу. В Італії кожен восьмий мігрант (12,5%) не мав офіційного статусу, і майже стільки ж осіб (12,8%) приїхали в країну за туристичною візою.

Повернення громадян України з-за кордону, яке ще називають «**зворотна міграція**» пов'язано з багатьма чинниками.

По-перше такі повернення пов'язані з метою виходу на пенсію - повернення мігрантів передпенсійного віку (жінок віком 51 рік і старших, чоловіків віком 54 роки і старших), які вирішили повернутися у країну походження після завершення трудової діяльності для виходу на пенсію;

По-друге – повернення мігрантів, які успішно реалізували свій підприємницький потенціал у інших, ніж сільськогосподарський, секторах, і

вирішили застосувати набуті за кордоном навички і/або заощаджені кошти у країні походження;

По-третє – повернення до країни походження мігрантів, що працювали у сільському господарстві, у домогосподарствах;

По-четверте – вимушене повернення мігрантів через обставини різного характеру (сімейні обставини, стан здоров'я, депортація, завершення трудової угоди/дозволу на роботу, у зв'язку з відмовою їх продовження), або ж мігрантів, які мали невдалий досвід міграції (невідповідні умови праці, низька оплата праці та ін.).

По-п'яте – повернення внаслідок досягнення поставлених при виїзді за кордон цілей».

Повернення мігрантів не завжди є успішним. Результат суттєво залежить від ефективності реінтеграції та соціального і економічного контексту країни походження. У разі відсутності належних можливостей, мігранти, в першу чергу ті, що були за кордоном протягом короткого періоду і не змогли заощадити достатньо коштів, часто вимушені емігрувати повторно.

Наявність можливостей на ринку праці, інвестування заощаджень, доступу до освіти і охорони здоров'я для мігрантів і членів їхніх сімей – ключові фактори, що приваблюють і стимулюють мігрантів залишатися у країні походження після повернення.

Мігранти, що повертаються, можуть сприяти розвитку країн їх походження. Тому, виявлення тих, хто може бути зацікавлений у поверненні, дуже важливо. Це дозволяє розробляти найбільш необхідні цільові заходи для того, щоб заохочувати людей до повернення.

За даними обстеження трудової міграції, проведеного Держстатом України у 2012 році, трудові мігранти, що повернулися, складали 37,4% від загальної кількості усіх трудових мігрантів.

Переважна більшість осіб, що повернулися, – чоловіки (69,9%) та особи, що походять із сільських місцевостей (54,3%). За віковими групами розподіл зворотних мігрантів рівномірний, а найбільш чисельною віковою групою є особи 40 – 49 років.

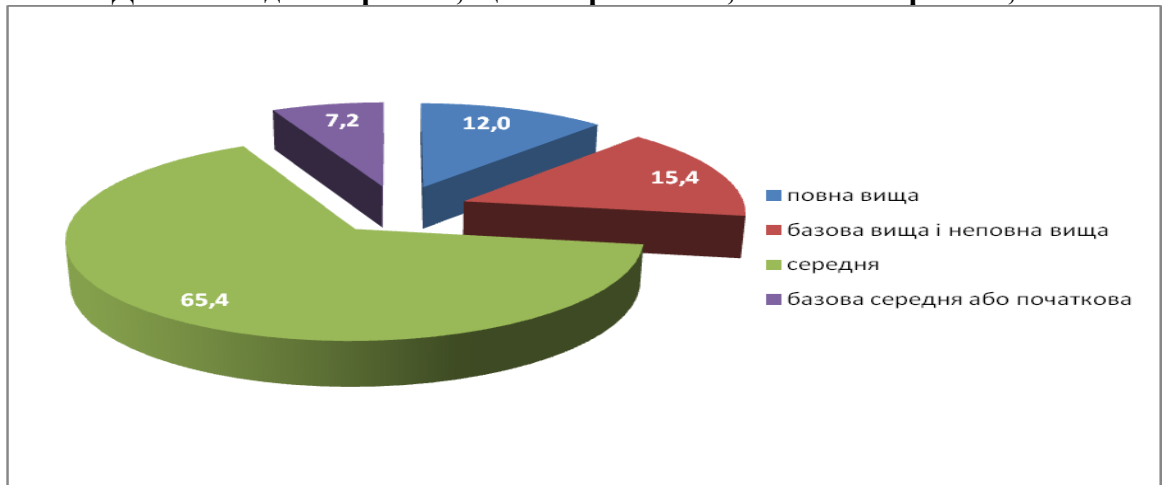
Відсоток осіб старше 60 років (повернення з метою виходу на пенсію) становить лише 2,7%.

Результати обстеження трудової міграції в 2012 році свідчать, що основними причинами повернення в Україну трудових мігрантів є завершення терміну дії трудової угоди, дозволу на роботу, сезонний характер роботи та втрата роботи (63,2%), сімейні обставини (14,9%), працевлаштування в Україні (8,9%) та бажання повернутися до України (6,1%).

Серед мігрантів, що повернулися, майже дві третини складають особи з повною загальною середньою освітою (65,4%), та понад чверть (27,4%) – особи

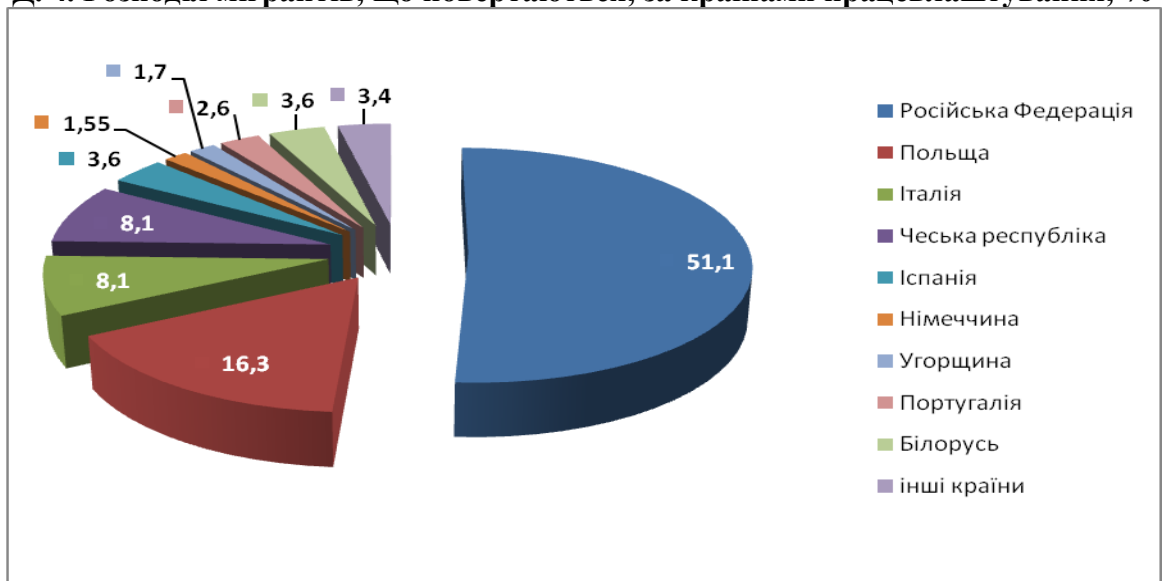
з повною вищою та базовою або неповною вищою освітою. Тобто немає негативного відбору у зворотній міграції до України (діаграма 3).

Д. 3. Розподіл мігрантів, що повертаються, за освітнім рівнем, %

Переважає більшість зворотних мігрантів повертаються із Російської Федерації (51,1 %), Польщі (16,3%), Чеської Республіки та Італії (по 8,1%) (діаграма 4).

Д. 4. Розподіл мігрантів, що повертаються, за країнами працевлаштування, %

Той факт, що великий відсоток зворотних мігрантів повертаються із сусідніх країн, таких як Російська Федерація і Польща, скоріш за все можна пояснити тим, що обстеження охоплювало короткострокових мігрантів, можливо циркулярних мігрантів.

Лише 12,4% зворотних мігрантів навчалися або проходили підготовку за кордоном. Підготовка зазвичай полягала у вивченні мови, підвищенні наявної кваліфікації, навчанні на робочому місці та відвіданні університетських курсів.

Можна виділити дві групи зворотних трудових мігрантів: (і) відносно більш освічені особи, які емігрують до країн Західної Європи або ряду інших країн світу (крім СНД, та країн Центральної та Східної Європи), залишаються там на довший період часу, мають чіткі наміри облаштуватися там, але можуть

повернутися до України у разі невдачі чи міцних сімейних зв'язків; (ii) менш освічені особи із різних регіонів України (але переважно із західного регіону), які часто виїждять за кордон з метою працевлаштування, переважно на короткі періоди часу, у сусідні країни СНД або Центральної та Східної Європи, часто повертаються до України в зв'язку із завершенням терміну дії трудової угоди або через сімейні обставини. Частка трудових мігрантів, які повертаються через те, що знайшли роботу в Україні, у першій групі складала 5,0% від загальної їх кількості, а в другій – 10,4%. В обох групах дуже невелика частка зворотних мігрантів повертаються в Україну щоб застосувати нові навички і вміння, і ще менша частина успішні в тому, щоб досягти суттєвих змін (у контексті інвестування у виробничу діяльність і створення робочих місць), що може бути обумовлене структурними перепонами і не дуже сприятливим бізнес-середовищем в Україні.

Після повернення зворотні мігранти зайняті переважно в сільському господарстві, мисливстві та лісовому господарстві, будівництві, промисловості, торгівлі; ремонті автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку. У той же час сектори, які традиційно забезпечують більш стабільну зайнятість (операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям, охорона здоров'я та надання соціальної допомоги, освіта, державне управління, тощо), забезпечують нижчий відсоток зайнятості зворотних мігрантів порівняно із не мігрантами.

У більшості випадків мігранти стикаються з проблемами реінтеграції, спричиненими дефіцитом можливостей працевлаштування та низькими заробітними платами. Започаткування власного бізнесу викликає труднощі через недостатність коштів і брак необхідної інформації. У таких обставинах деякі мігранти не мають іншого вибору, як знову емігрувати.

І хоча названі проблеми є важливими, Україна наразі не має достатньо програм, націлених на інтеграцію зворотних мігрантів, незважаючи на наявність ряду правових документів, що передбачаються вирішення проблеми. План заходів щодо інтеграції мігрантів в українське суспільство на 2001-2015 роки, затверджений розпорядженням Уряду від 15.06.2011 № 653-р, передбачає інформування українських мігрантів, які повернулися в Україну, з питань зайнятості, провадження підприємницької діяльності, соціального забезпечення та охорони здоров'я, а також надання психологічної допомоги українським мігрантам, які повернулися в Україну. «План заходів з реалізації Концепції державної міграційної політики», затверджений розпорядженням Уряду від 12.10.2011 № 1058-р, передбачає вивчення питання щодо звільнення від окремих форм митного контролю громадян України, які протягом шести і більше місяців перебували за межами держави та повертаються в Україну.

Одним з джерел інформації про реальну кількість громадян України, що перебувають за кордоном, є механізм консульського обліку, який здійснюється українськими дипломатичними та консульськими установами за кордоном.

У той же час Міністерство закордонних справ України здійснює такий облік на поточну дату і не володіє інформацією про кількість громадян України, що перебували на такому обліку на певну дату минулого періоду, наприклад станом на 01.01.2011, 01.01.2012, 01.01.2013 чи на 01.01.2014 років.

Підсумовуючи сказане можна зробити висновки, що громадяни України останнім часом для виїзду за кордон все більше орієнтуються на країни ЄС та європейські країни, що входять до Шенгенської зони, але не є членами ЄС. Натомість відвідування країн СНД поступово втрачає актуальність як для звичайних поїздок, так і для працевлаштування.

При цьому уповільнені темпи росту економіки України у 2013 році не мали жодного впливу на бажання громадян виїхати за кордон.

3.3. Еміграція

Згідно даних ДМС, у 2013 році громадянам України видано 9 524 дозволи на виїзд за кордон на постійне місце проживання, із них дорослим (за винятком пенсіонерів – 5 482 дозволи, дітям – 1 471 дозвіл та пенсіонерам – 2 571 дозвіл (таблиця 27).

Табл. 27. Інформація про видачу дозволів на виїзд громадян України за кордон на постійне місце проживання та повернення в Україну за 2013 рік

(осіб)

Країна	Видано дозволів на виїзд громадян України за кордон на постійне проживання			Повернулось в Україну		
	Дорослі (за винятком пенсіонерів)	Діти	Пенсіонери	Дорослі (за винятком пенсіонерів)	Діти	Пенсіонери
1	2	3	4	5	6	7
Австралія	9	3	1	3	1	0
Австрія	41	6	0	2	0	0
Азербайджан	6	0	3	4	0	1
Аргентина	1	3	0	0	0	1
Бельгія	3	1	0	2	0	2
Бенін	0	0	0	1	0	0
Білорусь	313	50	176	91	1	30
Болгарія	37	1	2	7	0	2
Болівія	0	0	1	0	0	0
Велика Британія	9	0	1	2	0	0
Вірменія	1	0	1	15	5	6
Гвінея	0	0	0	1	0	0
Греція	10	1	1	10	0	2
Грузія	0	0	2	6	0	1
Данія	6	1	0	1	0	0
Еквадор	1	0	0	0	0	0
Естонія	3	0	1	5	1	4
Ефіопія	0	0	0	1	0	0
Йорданія	1	0	0	0	0	0
Ізраїль	793	187	284	520	49	221

Інші	0	0	0	1	0	0
Ірландія	2	0	0	1	0	0
Ісландія	4	1	0	1	0	0
Іспанія	185	19	4	78	2	2
Італія	90	124	10	20	1	0
Казахстан	130	11	27	43	2	11
Камерун	0	0	0	0	0	1
Канада	33	58	17	34	4	12
Киргизстан	1	0	0	2	0	0
Кіпр	2	0	0	1	0	0
Куба	0	0	0	2	4	1
Латвія	5	0	6	6	0	1
Литва	37	6	2	8	0	1
Ліван	1	0	0	2	0	0
Македонія	0	0	0	1	1	0
Марокко	0	0	0	1	0	0
Мозамбік	0	0	0	1	0	0
Молдова	173	23	36	194	5	35
Непал	1	0	0	0	0	0
Нігерія	0	0	0	1	0	1
Нідерланди	34	8	0	1	1	0
Німеччина	667	119	51	133	10	55
Нова Зеландія	1	0	0	0	0	0
Норвегія	32	9	1	1	0	0
ОАЕ	0	0	0	0	0	1
Палау	1	0	0	0	0	0
Перу	0	0	0	1	1	1
ПАР	1	0	0	0	0	0
Польща	82	9	2	22	0	12
Португалія	16	1	2	14	1	2
Росія	2231	292	1435	1085	40	267
Румунія	2	0	1	1	0	0
Сербія	3	0	0	3	0	0
Сирія	0	0	0	6	4	0
Сінгапур	1	0	0	0	0	0
Словаччина	14	0	1	4	0	3
Словенія	9	7	0	3	0	0
США	222	465	62	318	37	108
Таїланд	1	0	0	0	0	0
Туреччина	4	0	0	3	0	0
Туркменістан	0	0	2	2	0	0
Угорщина	6	0	421	22	0	24
Узбекистан	10	4	4	18	3	2
Фінляндія	3	0	1	1	0	0
Франція	2	11	0	2	1	0
Хорватія	2	0	0	1	0	0
Чехія	228	45	10	28	2	2
Чорногорія	1	0	0	0	0	0
Швейцарія	6	5	0	1	0	0
Швеція	4	1	3	0	0	1

Японія	1	0	0	0	0	0
Усього	5482	1471	2571	2738	176	813

Країнами-лідерами виїзду за кордон на ПМЖ для громадян України були країни СНД – 4 929 дозволів або 51,8 % від їх загальної кількості, у тому числі в Росію – 3 598 дозволів, країни-члени ЄС і Шенгенської зони – 2 434 дозволи або 26,2 % та країни Північної Америки – 857 дозволів або 9 % від їх загальної кількості.

В той же час, у 2013 році в Україну з-за кордону повернулося 3 727 громадян України, які попередньо отримали дозволи на виїзд за кордон на постійне місце проживання, з них дорослих (за винятком пенсіонерів) – 2 738 осіб, дітей – 176 осіб та пенсіонерів – 813.

Найбільше громадян України повернулося з Росії – 1 392 особи, або 37,3% від загальної кількості, Ізраїлю – 790 осіб, або 21,2 %, США – 463 особи, або 12,4 %, Молдови – 234 особи, або 6,3 % та Німеччини – 198 осіб, або 5,3 % від загальної кількості.

Згідно Указів Президента України, у 2013 році громадянство України припинено для 47 осіб, з яких 46 дорослих і 1 дитина.

Слід зауважити, що значна кількість випадків виїзду громадян України на постійне місце проживання здійснюється без офіційних звернень до органів влади. Тож на громадян України, які постійно проживають за кордоном і набули іноземне громадянство без проходження відповідних процедур всередині України, чекає свого роду сюрприз, суть якого полягає у тому, що у відношенні з державою Україна вони все ще вважаються її громадянами, а тому мають не лише права, а й обов'язки, які необхідно виконувати.

3.4. Іноземці та особи без громадянства

У 2013 році громадяни 63-х іноземних держав мали змогу відвідувати Україну за безвізовим режимом (таблиця 28).

Табл. 28. Безвізовий режим поїздок в Україну для громадян іноземних держав

№ з/п	Країна	Режим поїздок
1	Австрія	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
2	Азербайджан	Безвізовий
3	Андорра	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
4	Аргентина	Безвізовий до 90 діб протягом 365 діб
5	Бельгія	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
6	Білорусь	Безвізовий (поїздки за внутрішніми паспортами)
7	Болгарія	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
8	Боснія та Герцеговина	Безвізовий до 30 діб протягом 60 діб
9	Бразилія	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб з метою туризму та бізнесу
10	Бруней Даруссалам	Безвізовий до 30 діб
11	Ватикан	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
12	Великобританія	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
13	Вірменія	Безвізовий

14	Гонконг (Китай)	Безвізовий до 14 діб
15	Греція	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
16	Грузія	Безвізовий
17	Данія	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
18	Естонія	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
19	Ізраїль	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
20	Ірландія	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
21	Ісландія	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
22	Іспанія	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
23	Італія	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
24	Казахстан	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
25	Канада	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
26	Киргизія	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
27	Кіпр	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
28	Корея	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
29	Латвія	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
30	Литва	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
31	Ліхтенштейн	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
32	Люксембург	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
33	Македонія	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб (до 15 березня 2015 року)
34	Мальта	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
35	Молдова	Безвізовий
36	Монако	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
37	Монголія	Безвізовий (для поїздок зі службовою, туристичною, приватною метою за умови надання документів, що підтверджують мету поїздки)
38	Нідерланди	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
39	Німеччина	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
40	Норвегія	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
41	Панама	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
42	Парагвай	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
43	Польща	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
44	Португалія	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
45	Російська Федерація	Безвізовий (поїздки за внутрішніми паспортами)
46	Румунія	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
47	Сан-Марино	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
48	Сербія	Безвізовий до 30 діб протягом 60 діб
49	Словаччина	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
50	Словенія	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
51	С Ш А	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
52	Таджикистан	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
53	Туреччина	Безвізовий до 60 діб
54	Угорщина	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
55	Узбекистан	Безвізовий
56	Фінляндія	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
57	Франція	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
58	Хорватія	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
59	Чехія	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
60	Чорногорія	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
61	Швейцарія	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб

62	Швеція	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб
63	Японія	Безвізовий до 90 діб протягом 180 діб

Крім того, громадяни ще 20 країн світу (таблиця 29) у 2013 році мали змогу відвідувати України за безвізовим порядком за службовим чи дипломатичним паспортами.

Табл. 29. Перелік країн з безвізовим порядком в'їзду в Україну для громадян цих країн, власників дипломатичних та службових паспортів

Країна	Режим поїздки	Примітка *
		ДП - власники дипломатичних паспортів СП - власники службових паспортів
Албанія	Візовий	* крім ДП, СП
Венесуела	Візовий	* крім ДП, СП
В'єтнам	Візовий	* крім ДП, СП
Домініканська Республіка	Візовий	* крім ДП, СП
Єгипет	Візовий	* крім ДП, СП
Іран	Візовий	* крім ДП, СП
Камбоджа	Візовий	* крім ДП, СП
Катар	Візовий	* крім ДП, СП
Китай (КНР)	Візовий	* крім ДП, СП
К Н Д Р	Візовий	* крім ДП, СП
Куба	Візовий	* крім ДП, СП
Лаос	Візовий	* крім ДП, СП
Марокко	Візовий	* крім ДП, СП
Мексика	Візовий	* крім ДП
Перу	Візовий	* крім ДП, СП
Сінгапур	Візовий	* крім ДП, СП
Таїланд	Візовий	* крім ДП, СП
Туркменістан	Візовий	* крім ДП, СП
Уругвай	Візовий	* крім ДП, СП
Чилі	Візовий	* крім ДП, СП

Всього, за інформацією Держприкордонслужби, у 2010-2013 роках іноземці та особи без громадянства в'їжджали на територію України 99 735 677 разів (таблиця 30).

Динаміка кількості в'їздів іноземців та ОБГ на територію України у 2010-2013 роках характеризувалася стабільним зростанням, зокрема у 2011 році – на 1,7 % порівняно з 2010 роком, у 2012 році – на 2,1 % порівняно з 2011 роком та у 2013 році – на 3,8 % порівняно з 2012 роком.

Збільшення кількості поїздки іноземців в Україну відбувалося виключно за рахунок «інших» поїздки, кількість яких зросла із 108,3 тис. у 2010 році до 5 833,9 тис. у 2013 році.

У той же час за іншими 12-ма видами поїздки спостерігався постійний спад. Зокрема у 2013 році кількість ділових поїздки в Україну порівняно з 2010

роком зменшилися на 94,3 %, дипломатичних – на 84,4 %, навчання – на 99,6 %, працевлаштування – на 97,8 %.

Табл. 30. Інформація про іноземців та осіб без громадянства, які в'їхали в Україну, за 2010-2013 роки

(кількість)

№ з/п	Мета поїздки	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік	Всього
1	2	3	4	5	6	7
1	дипломатична	18 067	19 059	7 622	2 814	47 562
2	службова	441 061	425 349	239 335	151 226	1 256 971
3	ділова	235 429	200 584	103 267	13 376	552 656
4	туризм	1 083 015	1 225 954	940 052	488 496	3 737 517
5	приватна	19 089 067	19 180 171	16 795 240	18 167 742	73 232 220
6	навчання	67 479	59 169	23 813	283	150 744
7	релігійна	64 919	76 543	45 800	4 477	191 739
8	культурна та спортивний обмін	32 860	31 448	20 243	3 509	88 060
9	імміграція (ПМЖ)	48 343	64 796	40 419	5 088	158 646
10	працевлаштування	14 760	16 143	9 102	330	40 335
11	обслуговуючий персонал транспортних засобів	536 761	489 184	395 512	290 816	1 712 273
12	транзит	2 374 399	2 630 609	1 652 618	1 063 105	7 720 731
13	інша	108 327	116 080	4 787 930	5 833 886	10 846 223
Всього		24 114 487	24 535 089	25 060 953	26 025 148	99 735 677

Проте детальний аналіз інформації Держприкордонслужби шляхом її зіставлення з даними Державної служби статистики України свідчить про небажання іноземців, що в'їжджають на територію України, декларувати справжню мету такої поїздки.

Так, згідно даних статистичного бюлетеня «Основні показники діяльності ВНЗ України на початок 2010/2011-2013/2014 навчальних років» кількість іноземних студентів, які навчаються у ВНЗ I-IV ступенів, значно відрізняється від кількості в'їздів на територію України з метою навчання.

Зокрема, у 2010 році у ВНЗ України навчалося 38 166 іноземців, з яких прийнято на навчання 6 607, тоді як з такою метою в Україну за 2010 рік прибуло 67 479 іноземців (діаграма 5).

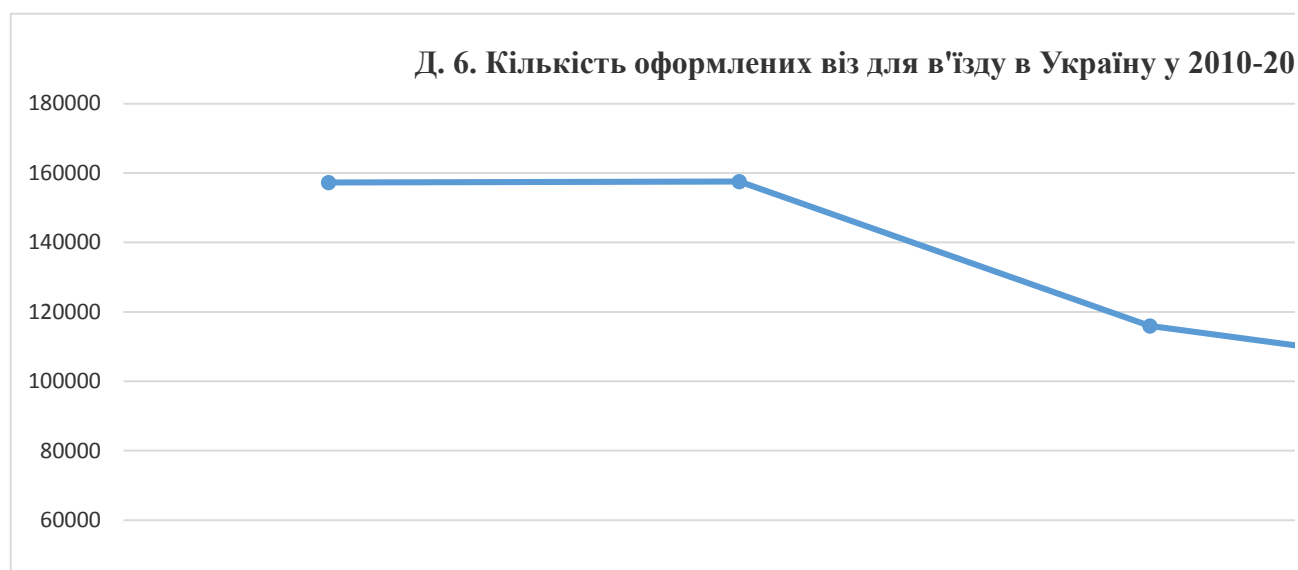
У 2011-2012 роках ситуація із співставністю аналогічних даних змінювалася з точністю до навпаки і у 2013 році дійшло до того, що при в'їзді до України 283 іноземців з метою навчання, реальна кількість зарахованих на навчання у ВНЗ становила 11 358 осіб.

Загалом на кінець 2013 року в Україні обліковувалося близько 250 тис. іноземців та осіб без громадянства, які постійно проживали на території України, та 78 тис. іноземців та осіб без громадянства, які прибули в Україну на тривале перебування.

Протягом 2013 року територіальними органами ДМС:

- розглянуто заяв про надання дозволу на імміграцію – 24 878;
- видано дозволів на імміграцію в Україну – 23 675;
- видано посвідок на постійне проживання – 33 943;
- скасовано дозволів на імміграцію – 1 914;
- оформлено посвідок на тимчасове проживання – 53 450;
- продовжено термін дії посвідок на тимчасове проживання – 18 210;
- продовжено строк перебування іноземцям та особам без громадянства – 20 271;
- оформлено запрошень іноземцям та осіб без громадянства на отримання візи для в'їзду в Україну – 15 105.

У 2013 році дипломатичними відомствами України за кордоном було оформлено 100 141 віза для в'їзду на територію України.

Така незначна кількість віз пояснюється тим фактом, що з основними країнами походження іноземців, які відвідують Україну, діє безвізовий режим.

За період з 2010 по 2013 роки, кількість віз, оформлених у 2013 році для в'їзду в Україну була найнижчою і скоротилася більш ніж на 36 %, порівняно з 2010 (157 246 віз) та 2011 (157 544 віз) роками.

Разом з тим, у 2013 році дипломатичними представництвами та консульськими установами України відмовлено в оформленні віз 1690 іноземним громадянам та особам без громадянства (таблиця 31).

Табл. 31. Статистична інформація про іноземців та осіб без громадянства з країн міграційного ризику, яким дипломатичними представництвами та консульськими установами України у 2013 року оформлено або відмовлено в оформленні віз

№ з/п	Назва установи	Кількість оформлених віз	Кількість відмов
1	Посольство України в Алжирі	708	37
2	Посольство України в Анголі	232	9
3	Посольство України у В'єтнамі	1002	1
4	Посольство України в Ефіопії	116	0
5	Посольство України в Єгипті	1902	9
6	Посольство України в Індонезії	386	0
7	Посольство України в Іраку	2468	53
8	Посольство України в Ірані	3332	113
9	Посольство України в Йорданії	2613	50
10	Посольство України в Кенії	309	53
11	Посольство України в Киргизії	58	1
12	Посольство України в Лівані	2524	59
13	Посольство України в Лівії	1874	24
14	Посольство України в Королівстві Марокко	2229	23
15	Представництво України при Палестинській національній адміністрації	611	1
16	Посольство України в Нігерії	1374	739
17	Посольство України в Пакистані	707	258
18	Посольство України в Перу	736	1
19	Посольство України в Сенегалі	1504	143
20	Посольство України в Сирії	509	110
21	Посольство України в Таїланді	419	2
22	Посольство України в Тунісі	540	3
23	Посольство України в Таджикистані	270	0
24	Посольство України в Узбекистані	155	1
Всього		26578	1690

Лідерами у отриманні відмов у отриманні візи для в'їзду в Україну у 2013 році були громадяни Нігерії 739 осіб, або майже 50 % від загальної кількості відмов, Пакистану – 258 відмов, Сенегалу – 143, Сирії – 110 та Ірану – 113.

Ураховуючи приєднання України до Конвенції 1954 року про статус апатридів, ДМС у 2013 році розпочато роботу щодо виявлення та

документування осіб без громадянства, які тривалий час проживають в Україні без документів, що посвідчують особу.

Зокрема, протягом 2013 року розглянуто 337 матеріалів про продовження строку перебування від осіб без громадянства, які мають підстави для набуття громадянства України або отримання дозволу на імміграцію. Завдяки цьому 98% вказаних осіб змогли реалізувати своє право на набуття громадянства України чи отримання дозволу на імміграцію.

Доволі значною групою іноземців, які проживають в Україні, є **трудова мігранти**. Відповідно до законодавства, працевлаштування громадян інших держав, якщо вони не є постійними мешканцями України, можливе лише на підставі дозволу, який роботодавець повинен отримати від Держзайнятості, довівши, що знайти відповідного фахівця на національному ринку праці неможливо. Дозвіл видається строком на один рік і може бути продовжений.

Проте впродовж 2010-2013 років дана група іноземців, що перебувають в Україні постійно зменшувалась від 13 728 осіб у 2010 році до 11 655 осіб в 2013 році (таблиця 32).

Як видно із наведених нижче даних, найбільша кількість іноземних трудових мігрантів в Україні є громадянами країн-сусідів – Туреччини, Росії та Польщі.

Табл. 32. Чисельність іноземців та осіб без громадянства, які тимчасово працювали в Україні, у 2010-2013 роках

(за окремими країнами працевлаштування)

Країна-походження	2010 р.		2011 р.		2012 р.		2013 р.	
	особи	у % до підсумку	особи	у % до підсумку	особи	у % до підсумку	особи	у % до підсумку
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Усього, у тому числі:	13 728	100	13 415	100	12 760	100	11 655	100
Туреччини	2 457	17,9	2 531	18,9	2 040	16	2 369	20,3
Росії	1 954	14,2	1 962	14,6	1 946	15,3	1 798	15,4
Польщі	675	4,9	657	4,9	640	5	651	5,6
Білорусі	537	3,9	508	3,8	571	4,5	504	4,3
Німеччини	562	4,1	553	4,1	477	3,7	414	3,6
Сербії	172	1,3	207	1,5	312	2,4	362	3,1
Азербайджану	566	4,1	453	3,4	495	3,9	347	3
Узбекистану	388	2,8	446	3,3	459	3,6	338	2,9
Франції	342	2,5	334	2,5	345	2,7	336	2,9
Італії	223	1,6	289	2,2	374	2,9	297	2,5
Великобританії	202	1,5	221	1,6	268	2,1	269	2,3
Таїланду	144	1,1	189	1,4	236	1,8	261	2,2
Китаю	455	3,3	333	2,5	331	2,6	252	2,2
Молдови	387	2,8	312	2,3	314	2,5	236	2
США	275	2	279	2,1	267	2,1	227	1,9
Угорщини	170	1,2	128	1	168	1,3	169	1,5
Індії	182	1,3	188	1,4	196	1,5	166	1,4
Грузії	187	1,4	200	1,5	203	1,6	154	1,3

Австрії	156	1,1	1 151	8,6	145	1,1	135	1,2
Литви	160	1,2	160	1,2	163	1,3	108	0,9
Болгарії	150	1,1	175	1,3	134	1,1	107	0,9
Чехії	127	0,9	114	0,8	104	0,8	93	0,8
Македонії	236	1,7	208	1,6	153	1,2	92	0,8
Румунії	506	3,7	513	3,8	178	1,4	90	0,8
Словаччини	103	0,8	85	0,6	89	0,7	78	0,7
В'єтнаму	807	5,9	594	4,4	263	2,1	12	0,1
Інші	1605	11,7	625	4,7	1 889	14,8	1 790	15,4

За видами економічної діяльності іноземців, які станом на кінець року працювали в Україні, найбільш затребуваною іноземною робочою силою у 2010-2013 роках були переробна промисловість, торгівля, ремонт і будівництво (таблиця 33).

Табл. 33. Чисельність іноземців та осіб без громадянства, які тимчасово працювали в Україні, станом на кінець 2010-2013 років, за видами економічної діяльності

(осіб на кінець року)

Види економічної діяльності	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік
1	2	3	4	5
Усього, у тому числі за видами економічної діяльності:	7 801	8 119	7 469	7 057
• сільське господарство, мисливство, лісове господарство	249	275	294	228
• рибальство, рибництво	8	12	13	0
• добувна промисловість	97	140	177	191
• переробна промисловість	1 471	1 252	1 268	1 122
• виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	11	16	21	29
• будівництво	1 410	1 626	1 308	1 616
• торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	1 767	1 804	1 624	1 379
• діяльність готелів та ресторанів	225	261	262	0
• діяльність транспорту та зв'язку	246	246	221	0
• фінансова діяльність	410	384	302	256
• операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	1 100	1 074	759	561
• державне управління	8	15	6	0
• освіта	195	206	295	226
• охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	105	96	99	72
• надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	499	712	820	0
• діяльність домашніх господарств	0	0	0	19
надання інших видів послуг				1 358

Іноземці та особи без громадянства, які працювали в Україні станом на кінець року, оформлювалися здебільшого на короткотривалу роботу (табл. 34).

Проте на кінець 2013 року ситуація дещо змінилася і кількість іноземців та ОБГ, зайнятих в Україні на термін 3 і більше років зросла із 12 % у 2010 році до 15,7 % на кінець 2013 року. Аналогічно збільшилась і частка іноземної робочої сили із строком перебування в Україні до 6 місяців – із 25 % у 2010 році до 26,9 % на кінець 2013 року.

Табл. 34. Чисельність іноземців та осіб без громадянства, які тимчасово працювали в Україні, станом на кінець 2010-2013 років, за строками перебування

(за тривалістю роботи, на кінець року)

Тривалість роботи	2010 рік		2011 рік		2012 рік		2013 рік	
	особи	у % до підсумку	особи	у % до підсумку	особи	у % до підсумку	особи	у % до підсумку
К-ть іноземців, які тимчасово працювали в Україні, усього, з них за тривалістю роботи:								
до 6 місяців	7 801	100	8119	100	7 469	100	7 057	100
від 6 місяців до 1 року	1 954	25	2 556	31,5	2 286	30,6	1 897	26,9
від 1 року до 2 років	1 984	25,4	1 866	23	1 647	22,1	1 413	20
від 2 до 3 років	1 823	23,4	1 585	19,5	1 768	23,7	1 671	23,7
від 3 і більше років	1 104	14,2	867	10,7	741	9,9	970	13,7
	936	12	1 245	15,3	1 027	13,7	1 106	15,7

Такі коливання у структурі строків перебування іноземної робочої сили відбулися за рахунок зменшення працюючих терміном від 6 місяців до 1-го року, доля яких зменшилась із 25,4 % на кінець 2010 року до 20 % на кінець 2013 року.

За видами робочих місць іноземної робочої сили (таблиця 35), можна констатувати, що іноземці та ОБГ, які працюють в Україні, займають висококваліфіковані посади, у той час як місця, що не потребують певної професії чи кваліфікації, є поодинокими.

Табл. 35. Чисельність іноземців та осіб без громадянства, які тимчасово працювали в Україні, станом на кінець 2010-2013 років, за видами робочих місць

(за зайнятими робочими місцями (посадами))

	Станом на кінець 2010 року	Станом на кінець 2011 року	Станом на кінець 2012 року	Станом на кінець 2013 року
Усього у тому числі:	7 801	8 119	7 469	7 057
робочі місця за професією	2316	2 060	1 429	1 682
посади керівників, спеціалістів, службовців	5 458	5 946	5 953	5 374

місця, які не потребують професії, спеціальності	27	113	87	1
--	----	-----	----	---

3.5. Імміграція

Імміграція – це прибуття в Україну чи залишення в Україні у встановленому порядку іноземців та осіб без громадянства на постійне проживання.

Імміграційні відносини є важливою складовою міграційних процесів. Прийняття 7 червня 2001 року Закону України „Про імміграцію” вперше дозволило законодавчо врегулювати умови і порядок імміграції в Україну, що стало значним внеском у формування міграційного законодавства.

З прийняттям Закону простежується стабільна тенденція до збільшення кількості іммігрантів та осіб, які бажають отримати дозвіл на імміграцію в Україну.

У 2010 році на території України проживало 198 тис. іммігрантів, у 2011 - 210 тис., у 2012 – 233 тис., станом на кінець 2013 року в державі постійно проживає близько 250 тис. осіб з більше ніж зі 150 країн світу, що становить 0,54 % від всього населення України – 46 млн. За міжнародними стандартами критична питома вага іммігрантів по відношенню до всього населення може бути до 10%.

Найбільша кількість іммігрантів є громадянами країн колишнього СРСР, які зберегли сталі родинні та територіальні стосунки з громадянами України (більше 80% іммігрантів). Зокрема, в Україні постійно проживають громадяни: Росії – 132,8 тис. осіб (53,1% усіх іммігрантів); Молдови – 13,2 тис. осіб (5, 3%); Вірменії – 9,6 тис. осіб (3, 9%); Грузії – 7,9 тис. осіб (3,2 %); Азербайджану – 8,4 тис. осіб (3,4%); Білорусі – 7,1 тис. осіб (2,9%); Казахстану – 2,9 тис. осіб (1,2%).

Крім цього, в Україні найбільше постійно проживають громадяни таких країн: В’єтнаму – 3645 осіб, Ізраїлю – 1330, Сирії – 1388, Польщі – 745, Болгарії – 571 особа тощо.

Щорічно іноземцям та особам без громадянства видається близько 20-25 тис. дозволів на імміграцію. Зокрема, у 2010 році було видано – 22,7 тис. дозволів на імміграцію в Україну, за 2011 – 22,9 тис., за 2012 – 22,1 тис. , за 2013 - 16698 дозволів на імміграцію в Україну.

Що стосується підстав імміграції, то найбільше в Україні проживає іммігрантів, які отримали дозвіл на підставі своїх родинних зв’язків з громадянами України (більше 155 тис. осіб, що становить 60 % від усіх іммігрантів).

3.6. Нелегальна (незаконна) імміграція

Загальні процеси незаконної міграції на державному кордоні характеризуються позитивними сталими тенденціями. Кількість затриманих незаконних мігрантів за незаконне перетинання кордону та непропущених в

Україну продовжує зменшуватися. Незаконна міграція громадян пострадянських країн, насамперед Молдови, Грузії та Російської Федерації (вихідців з кавказького регіону), на кордонах з ЄС поступово уповільнюється.

Основні потоки незаконних мігрантів направлені зі сходу на захід і орієнтовані на західні ділянки кордону України з країнами ЄС. Структура потоків незаконної міграції в останні роки залишалася практично без змін. Основну кількість незаконних мігрантів, затриманих за незаконне перетинання (спробу незаконного перетинання) кордону та інші правопорушення, становлять громадяни Молдови, Сомалі, Грузії, Азербайджану, Росії, Афганістану. Більшість непропущених в Україну складають потенційні незаконні мігранти з Узбекистану, Таджикистану, Молдови, Грузії, Киргизстану, Азербайджану, Вірменії.

Основний тиск незаконної міграції спостерігається поза пунктами пропуску на українсько-словацькій ділянці кордону (затримано за незаконне перетинання державного кордону у 2010 році - 663 незаконних мігранта, у 2011 році - 534, у 2012 році - 438, у 2013 році - 211).

У 2012 році активно використовувалися легальні канали в'їзду в Україну незаконними мігрантами з країн пострадянського простору та Туреччини. За результатами фільтрації 50% затриманих громадян Молдови прибули в Україну офіційно, решта - потрапляють в Україну в обхід пунктів пропуску, як правило після відмови їм у в'їзді в Україну.

Громадяни Туреччини легально прибувають в Україну по каналах авіаційного та морського сполучення.

Майже 68% незаконних мігрантів з кавказького регіону Російської Федерації в'їжджають в Україну через пункти пропуску на російській ділянці кордону, решта - поза пунктами пропуску на російській та білоруській ділянках.

Приблизно 99% незаконних мігрантів з Грузії прибувають в Україну офіційно через пункти пропуску.

Аналіз прийняття рішення про відмову у в'їзді в Україну потенційним незаконним мігрантам свідчить, що у 2012 році не пропущено в Україну понад 4,5 тис. незаконних мігрантів, з них лише 269 з країн Близького, Середнього Сходу, Південно-Східної Азії та Африки.

Результати протидії нелегальній міграції органами та підрозділами охорони державного кордону Держприкордонслужби України та правоохоронними органами суміжних держав у 2013 році вказують на подальшу стабілізацію та контрольованість цих процесів.

Кількість незаконних мігрантів, затриманих за незаконне перетинання кордону (спробу незаконного перетинання), зменшилася з 1 120 до 928 осіб.

Рівень загрози нелегальної міграції на кордоні з країнами ЄС поза пунктами пропуску продовжував спадати. За незаконне перетинання кордону затримано 504 незаконних мігрантів (у 2012 році 689).

Певного загострення набула ситуація, пов'язана з нелегальною міграцією на каналах міжнародного сполучення. Кількість потенційних нелегальних мігрантів, яким відмовлено у в'їзді в Україну, зросла на 48% і становить 6 849 осіб. Зазначена ситуація обумовлена суттєвим зростанням потоків громадян пострадянських країн (Узбекистан, Таджикистан, Грузія) в Україну з причини посилення міграційного контролю на території Російської Федерації та спроб шляхом перетинання кордону легалізуватися на її території.

Основними схемами організації незаконної міграції залишаються:

- переправлення незаконних мігрантів з країн міграційного ризику (Афганістан, Сомалі, Пакистан) поза пунктами пропуску в Україну на російській ділянці та з України у напрямку країн ЄС - на ділянці з країнами ЄС;
- використання організаторами незаконної міграції громадян Сомалі та Афганістану процедури набуття статусу біженця в Україні;
- використання каналів легального в'їзду в Україну за дійсними або підробленими українськими візами з приватною, діловою, туристичною метою та на навчання;
- спроби перетнути державний кордон на каналах міжнародного сполучення як в Україну, так і з України за чужими та підробленими документами, у тому числі країн ЄС, та підробленими або незаконно отриманими посвідками на постійне або тимчасове перебування в Україні;
- використання недійсних або незаконно виданих посвідок біженців для офіційного прибуття громадян Афганістану в Україну в пунктах пропуску для повітряного сполучення;
- використання «подвійного пакету документів» у пунктах пропуску для повітряного сполучення.

Нові елементи обстановки у сфері незаконної міграції:

- спроби організації переправлення поза пунктами пропуску громадян Сомалі до Угорщини та Румунії;
- факти переправлення громадян Сомалі та Афганістану на придністровському сегменті українсько-молдовської ділянки кордону, що можливо свідчить про переорієнтацію вектора незаконної міграції цих громадян до країн ЄС через територію Молдови, а також поступове переміщення центру їх накопичення з м. Вінниці до м. Одеси;
- випадки переправленням громадян Бангладеш до Словаччини та Угорщини на території Закарпатської області, спроби поновлення «в'єтнамського» каналу на українсько-словацькій та українсько-румунській ділянках кордону.

Чинниками, що можуть вплинути на розвиток процесів незаконної міграції в Україні, залишаються:

- високий транзитний потенціал, розвиненість транспортної інфраструктури України та сусідніх країн (Росії, Білорусії, Молдови) та близьке географічне положення до країн ЄС;
- певна активність громадян з країн Близького, Середнього Сходу, Південно-Східної Азії та Африки щодо отримання українських віз;
- діяльність досить великої кількості національних діаспор та земляцтв на території країни, які забезпечують умови для незаконної та напівлегальної міграції, легалізації незаконних мігрантів, проведення незаконних фінансових операцій, втягування у протиправну діяльність представників влади та правоохоронних органів;
- недосконале міграційне законодавство України та недостатність адміністративних засобів і механізмів контролю перебування іноземців на території країни, що створює сприятливі умови для юридичного забезпечення легальних каналів в'їзду потенційних незаконних мігрантів в Україну та їх подальшу легалізацію на її території;
- наявність значної кількості навчальних закладів, які мають право на здійснення підготовки іноземних громадян, та їх орієнтація, насамперед, на країни Південно-Східної Азії та Африки, низький рівень міграційного контролю за іноземними студентами, що сприяє організації «студентського» каналу незаконної міграції;
- сприятливі соціально-економічні умови для перебування незаконних мігрантів в країні, значний сектор тіньової економіки, можливість тривалий час нелегально працювати на торгових ринках, у будівництві тощо;
- високий рівень криміналізації протиправної діяльності з незаконного переміщення мігрантів, широка пособницька база серед мешканців прикордонних регіонів;
- неузгодженість дій різних правоохоронних відомств та служб України щодо контролю за незаконною міграцією, що суттєво знижує ефективність вжитих заходів та формує передумови для неконтрольованих міграційних процесів.

Працівниками органів внутрішніх справ упродовж 2010-2013 років виявлено 739 фактів торгівлі людьми та встановлено 865 потерпілих від торгівлі людьми (таблиця 36) (відомча статистика МВС про осіб, які потерпіли від торгівлі людьми, за громадянством та видами експлуатації відсутня), зокрема:

Табл. 36. Виявлені факти торгівлі людьми органами МВС у 2010-2013 роках

Рік	Виявлено фактів торгівлі людьми	Установлено потерпілих	
		всього	з них

			жінок	чоловіків	неповнолітніх
2010	257	277	204	73	41
2011	197	294	214	80	17
2012	155	187	124	63	16
2013	130	107	72	35	5
Всього	739	865	614	251	79

У 2010-2013 роках спостерігалася стійка тенденція до зменшення фактів торгівлі людьми. Однак, за даними МВС, усе більшого поширення набуває одна з форм торгівлі людьми, не пов'язана із сексуальною експлуатацією, - трудова експлуатація. Жертвами трудової експлуатації в основному є чоловіки працездатного віку, працю яких використовують у сфері будівництва, сільського та лісового господарства. Ставши жертвою торгівлі людьми, чоловіки здебільшого замовчують ці факти.

На стадії експлуатації трафікери також використовують багато різних механізмів для контролю постраждалих від торгівлі людьми. Кожен з цих механізмів може застосовуватися окремо, але переважно їх поєднують, щоб забезпечити умови фактичної або психологічної ізоляції.

Разом з цим торгівці людьми "культивують" у постраждалих страх перед представниками влади, зокрема правоохоронних органів, щоб унеможливити втечу своїх жертв і звернення до правоохоронних органів з офіційними заявами.

У 2010-2013 роках органами МВС у 2010-2011 роках та I півріччі 2012 року і органами ДМС у серпні-грудні 2012 року та у 2013 році виявлено 138 917 нелегальних мігрантів. Основними країнами походження нелегальних мігрантів були Росія, Узбекистан, Азербайджан, Грузія та інші країни – бувші республіки СРСР (діаграма 7).

Як видно із наведеної інформації, кількість виявлених всередині країни нелегальних мігрантів пішла на різкий спад у 2012 році та у 2013 році досягла найменшого значення.

Це пов'язано з тим, що у зв'язку із передачею в грудні 2012 року функції по боротьбі з нелегальною міграцією до ДМС, в МВС було ліквідовано Управління міграційної міліції, загальною чисельністю 1 500 осіб, основним завданням якого була протидія нелегальній міграції.

Натомість у 2012 і у 2013 році в ДМС аналогічного підрозділу по боротьбі з нелегальною міграцією не було створено через брак коштів та недостатню чисельність.

ДМС намагалася врегулювати цю ситуацію шляхом ініціювання збільшення своєї граничної чисельності за рахунок зменшення граничної чисельності МВС на 1 500 штатних одиниць (аналогічно до чисельності Управління міграційної міліції).

Проте впродовж 2012-2013 років досягти позитивного вирішення даної проблеми не вдалося через небажання МВС передавати до ДМС разом із зазначеною чисельністю відповідні обсяги бюджетного фінансування та через брак фінансових ресурсів у Міністерстві фінансів України, необхідних для утримання такого підрозділу у складі ДМС.

У 2013 році органами ДМС винесено 15 868 постанов про адміністративні правопорушення за статтями 203, 204, 205 і 206 Кодексу України про адміністративні правопорушення, у тому числі за

- порушення правил перебування іноземців та ОБГ в Україні і транзитного проїзду через територію України (ст. 203) – 13 083 постанов;
- порушення порядку працевлаштування, прийняття на навчання, надання житла, реєстрації іноземців та осіб без громадянства та оформлення для них документів (ст. 204) – 1 176 постанов;
- нежиття заходів до забезпечення своєчасної реєстрації іноземців і осіб без громадянства (ст. 205) – 1 558 постанов;
- порушення порядку надання іноземцям та особам без громадянства житла, транспортних засобів та сприяння в наданні інших послуг (ст. 206) – 51 постанова.

У 2013 році органами ДМС прийнято 362 рішення про заборону в'їзду в Україну (у тому числі щодо громадян Узбекистану – 71, Росії – 46, Азербайджану – 32) та 220 рішень про скорочення строку тимчасового перебування. Прийнято 1261 рішень про примусове повернення (у тому числі громадян Росії – 226, Узбекистану – 187, Азербайджану – 124), у тому числі 1055 нелегальних мігрантів, з яких впродовж року забезпечено виконання - 543 рішень.

Упродовж 2013 року органами ДМС забезпечено видворення за межі України – 102 осіб (у тому числі громадян Узбекистану – 25, Росії – 15, В'єтнаму – 10), з яких 89 нелегальних мігрантів.

3.7. Шукачі притулку

На початок 2013 року в Україні проживало 2435 офіційно визнаних біженців, з них 540 дітей у складі сім'ї та 57 дітей без супроводу.

Розселення визнаних біженців по регіонах України було нерівномірним. В першу чергу це стосувалося міст Київ – 1061 біженець, Одеса – 712 та Харків – 106 біженців.

За дванадцять місяців 2012 року до територіальних органів ДМС із заявою про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту звернулось 1573 іноземців та осіб без громадянства, що в два рази перевищує кількість аналогічних заяв за 2011 рік (діаграма 8).

Таким чином, прогноз на 2012 рік щодо збільшення заяв про звернення за захистом в Україні, у зв'язку з прийняттям принципово нового Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» (прийнятий 08.07.2011 та набрав чинності 04.08.2011), яким введено додаткові форми захисту іноземців і осіб без громадянства (додатковий і тимчасовий), цілком підтвердився.

Розподіл подання заяв про звернення за захистом був аналогічним до місць проживання осіб, яким надано захист. Так, найбільше навантаження у 2012 році припало на п'ять регіонів України, з них: Одеська область – 518; м. Київ – 341; Харківська область – 129; Вінницька область – 128; Закарпатська область – 120.

У 2012 році ДМС було прийнято 798 рішень, з них визнано біженцем 63 особи, визнано особою, яка потребує додаткового захисту – 89 іноземців.

У 2013 році кількість звернень до територіальних органів ДМС із заявою про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту,

зменшилося до 994 (діаграма 8). Лідерами за кількістю звернень були вихідці з Сирії (312), Афганістану (269), Росії (38), Ірану(38) та Іраку(30).

Упродовж року згідно з рішеннями ДМС 75 осіб визнано біженцями, 141 - особу, такою, яка потребує додаткового захисту, 462 особам відмовлено у визнанні біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, 60 осіб втратили такий статус, 1 особу позбавлено статусу біженця, 2 особам скасовано рішення про визнання біженцем.

За 2013 рік до ДМС надійшло 63 скарги від шукачів захисту на рішення територіальних органів ДМС про відмову у прийнятті заяви про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту та про відмову в оформленні документів для вирішення питання щодо визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту.

3.8. Рєадмісія

Рєадмісія (*від англ. – to readmit – приймати назад*) – передача з території України або приймання на територію України іноземців та осіб без громадянства на підставах та в порядку, встановлених міжнародними договорами України.

Угоди про рєадмісію становлять взаємні зобов'язання України, ЄС та інших держав з якими укладено Угоди про рєадмісію прийняти назад своїх громадян, громадян третіх країн і осіб без громадянства, котрі незаконно прибули на територію однієї договірної сторони або залишаються там без законних підстав, якщо ці особи прибули з території іншої договірної сторони.

У 2013 році в ДМС на різних стадіях рєадмісійного діалогу проводилися переговори із 30 державами світу. Всього на кінець 2013 року в Україні діяли угоди про рєадмісію із 16 країнами світу (таблиця 37).

У жовтні 2012 року з Російською Федерацією було укладено нову Угоду між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації про рєадмісію та Виконавчий протокол про порядок її реалізації, які набрали чинності 8 серпня 2013 року.

Уживаються заходи щодо розширення рєадмісійного простору з державами – потенційними постачальниками нелегальних мігрантів. Типові угоди про рєадмісію осіб та імплементаційні протоколи до них передано до компетентних органів 7 таких держав – Афганістан, Бангладеш, Індія, Ірак, Пакистан, Китай, Шрі-Ланка.

Підписано Імплементаційний протокол між Кабінетом Міністрів України та Урядом Чеської Республіки до Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про рєадмісію осіб.

Завершено внутрішньодержавні процедури, необхідні для підписання українсько-єстонського імплементаційного протоколу до Угоди.

Протягом року підготовлено та опрацьовано проекти імплементаційних протоколів з Республікою Кіпр, Республікою Польща, Португальською та Італійською Республіками на надіслано на розгляд компетентних органів цих держав з пропозиціями української сторони.

Рeadмісійний діалог триває також з іншими європейськими державами. Зокрема, на завершальній стадії були переговори щодо укладення угоди про реадмісію між Україною та Швейцарською Конфедерацією, уживалися заходи щодо набрання чинності Угодою між Кабінетом Міністрів України та Урядом Ісландії про реадмісію осіб, підписаної 25 вересня 2013 року. На заключній стадії проводилися переговори з Республікою Сербія.

Табл. 37. Угоди України про реадмісію

Сторони угоди	Дата набуття чинності
Угорська Республіка	23.12.1998
Республіка Польща	10.04.1994
Республіка Молдова	23.12.1998
Латвійська Республіка	10.02.1998 - ратифіковано
Республіка Узбекистан	13.09.2001 - ратифіковано
Республіка Туркменістан	20.02.2002
Швейцарська Конфедерація	01.10.2004
Республіка Грузія	26.05.2004
Турецька Республіка	19.11.2008
Європейське Співтовариство	01.01.2010
Російська Федерація	08.08.2013
Королівство Данія	01.03.2009
Соціалістична Республіка В'єтнам	10.04.2009
Королівство Норвегія	01.09.2011

Практичне виконання міжнародних договорів України про реадмісію осіб за стандартною процедурою здійснюється ДМС та за прискореною процедурою – Держприкордонслужбою.

Упродовж 2013 року до ДМС надійшло 205 запитів про реадмісію за стандартною процедурою. Виконано 211 запитів, у тому числі 6 з 2012 року.

З виконаних запитів погоджено реадмісію по 161 стосовно 157 громадян України та 3-х іноземців, які мали посвідки на постійне/тимчасове проживання та 1 особи без громадянства, яка мала посвідку на постійне проживання. Відмовлено на 50 запитів стосовно 50 осіб.

Упродовж 2010-2013 років за Угодою між Україною та Європейським Союзом про реадмісію осіб Держприкордонслужбою у межах компетенції від держав-членів ЄС було прийнято 2220 осіб, з них громадян України 1370 осіб (62%), СНД – 561 (25%), інших країн – 289 (13%).

Прийнято на кордоні з Польщею 1302 особи (59%), Словаччиною – 543 (24%), Румунією – 237 (11%), Угорщиною - 138 (6%).

IV. Вплив міграції

Як видно із наведеної вище інформації, міграція має вплив майже на всі сфери діяльності суспільства, але найбільше міграція має вплив на демографічну і соціальну ситуацію, економічну сферу, ринки праці та фінансів.

Так, за часи незалежності України, природний убуток її населення починаючи з 1991 року за даними Державної служби статистики на кінець 2013-го року становив 5 953,6 тис. осіб, міграційний убуток населення України за цей же період становив 458,7 тис. осіб, у результаті чого втрати населення Україна станом на початок 2014 року становлять 6 412,3 тис. осіб.

Значним фактором, який вплинув на скорочення чисельності населення, став масовий виїзд працездатної частини населення України за кордон у пошуку роботи.

Як уже вище зазначено, у 2013 році ДСС та Інститут демографії Національної академії наук України (НАНУ) за рахунок коштів ЄС провели друге масштабне дослідження трудової міграції українців. Ними було опитано 45,5 тис. осіб у віці від 15 до 70 років, що мешкають в усіх регіонах України. Дослідження показало, що з січня 2010 року по середину червня 2012 року за кордоном з метою заробітку перебувало 1,2 млн громадян, що становить 3,4 % населення зазначеного віку та 6 % працездатного населення України.

При цьому перше аналогічне дослідження, проведене за 2005-2008 роки, показало більш високий рівень трудової міграції – 1,5 млн осіб.

Таким чином, громадяни України, які виїхали за кордон у пошуку роботи, присвячували свій час самозайнятості, і у них було менше часу займатися питаннями створення і розвитку власних сімей, що негативно вплинуло на стан народжуваності, а як наслідок – і на незадовільний демографічний стан населення України в цілому.

Як наслідок, у світовому вимірі за чисельністю населення Україна на кінець 2013 року займала 30-е місце серед 239 країн світу і окремих територій, хоча у 1990 році займала 22 місце, у 2000 році – 25 і у 2010 році – 29 місце.

Незадовільний демографічний стан населення України та масовий виїзд працездатної частини населення у пошуку роботи за кордон здебільшого пов'язаний із незадоволенням економічним становищем країни.

Проте, в умовах негативного економічного становища, яке до того ж пов'язане із стабільним від'ємним сальдо зовнішньої торгівлі України, результати міграції населення України за кордон у пошуку роботи дають і позитивні плоди.

Так, за даними Національного банку України за 2010-2013 роки українськими заробітчанами перераховано в Україну грошових переказів на загальну суму 28 944 млн дол. США (таблиця 38).

Табл. 38. Динаміка обсягів приватних грошових переказів в Україну у 2010-2013 роках

млн дол. США							
Надходження	2010 рік	2011 рік		2012 рік		2013 рік	
		За рік	до 2010 року, %	За рік	до 2011 року, %	За рік	до 2012 року, %
Всього, у т.ч. через	5 862	7 019	120	7 526	107	8 537	113

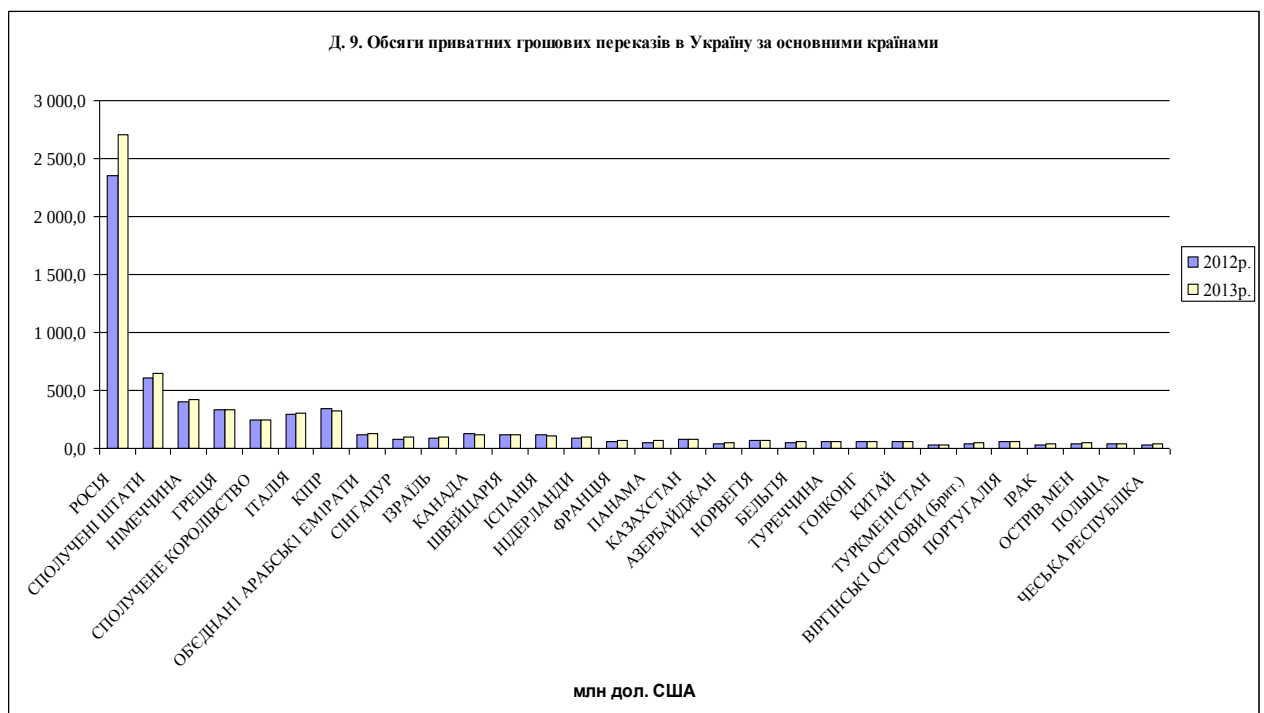
коррахунки банків	2 959	3 252	110	3 278	101	3 293	100
міжнародні платіжні системи	2 126	2 804	132	3 213	115	4 084	127
неформальними каналами	777	963	124	1 035	107	1 160	112
1. Оплата праці, у т.ч.	3 373	4 022	119	4 619	115	5 652	122
ввезено неформально	455	569	125	654	115	780	119
2. Приватні трансфери, у т.ч.	2 489	2 997	120	2 907	97	2 885	99
2.1. Грошові перекази робітників, що працюють більше року, з них	1 560	1 890	121	1 749	93	1 531	88
ввезено неформально	322	394	122	381	97	380	100
2.2. Інші приватні трансфери	929	1 107	119	1 158	105	1 354	117

При цьому як видно з наведених даних, у 2012 році темпи обсягів приватних грошових переказів в Україну уповільнилися, але зберегли позитивну динаміку і у 2013 році знову пішли у ріст.

Ураховуючи те, що обсяги зовнішньоторгівельного сальдо України за 2010-2013 роки становили 47 105 млн дол. США, приватні грошові перекази в Україну за цей же період покривали потребу вітчизняної економіки у іноземній валюті на 61 %, що в свою чергу зменшувало потребу у залученні валютних кредитних ресурсів.

Найбільші обсяги надходжень приватних грошових переказів в Україну за даними НБУ у 2012-2013 роках були із Росії, розміри яких складали більш як 36 % до суми загальних переказів (діаграма 9).

До списку країн-лідерів за приватними грошовими переказами в Україну увійшли також США – більш як 9 % від загальної суми переказів, Німеччина – більш як 6 %, Греція та Кіпр – більш як 5 %, Італія – 4,5 %.

Таким чином, приватні грошові перекази в Україну не лише спричиняють позитивний вплив на економіку України, але й сприяють розвитку ринку фінансових послуг, зокрема залучення й розвитку міжнародних платіжних систем.

В соціальному плані міграція також відіграє свою роль в суспільстві, яка не завжди є позитивною.

Так, за інформацією Державної пенітенціарної служби України в Україні на початок 2010 року налічувалося 2 294 іноземця, які відбувають покарання в установах виконання покарань (таблиця 39).

Табл. 39. Кількість засуджених іноземців, які тримаються в установах виконання покарань

Країни	осіб				
	станом на 01.01.2010	станом на 01.01.2011	станом на 01.01.2012	станом на 01.01.2013	станом на 01.01.2014
Країни СНД	2226	2260	2128	2185	2023
Інші країни світу	68	82	90	104	105
Разом	2294	2342	2218	2289	2128

Впродовж 2010-2013 років кількість таких осіб змінювалася незначним чином, але мала одну загальну ознаку – 50 % від загальної кількості таких іноземців складали громадяни Росії, 16 % - громадяни Молдови та ще 12 % - громадяни Грузії.

Тяжіння громадян України до пошуку роботи за кордоном також негативно впливає і на внутрішній ринок праці в Україні, який по цій причині щороку втрачає висококваліфікованих фахівців.

V. Проблемні питання в сферах міграції

Проблемні питання, притаманні сферам міграції впродовж 2013 року фактично не змінилися.

Першим і мабуть найголовнішим проблемним питанням у сферах міграції на сьогоднішній день – є питання налагодження взаємодії між органами влади, що здійснюють діяльність у сферах міграції.

Досвід 1990-х і 2000-х років засвідчив неефективність існування міжвідомчих урядових органів у питаннях міграційної політики, тому з 2009-го року таких органів в Україні вже немає.

В 2011 році спільним наказом АДПС, Мінінфраструктури, МВС, МЗС, Мінфіну, СБУ та Нацдержслужби від 12.10.2011 № 753/423/737/288/1283/392/30 затверджено Порядок обміну даними між суб'єктами інтегрованого управління кордонами, яким створено Контактний аналітичний центр з метою обміну статичною інформацією та проведення спільних аналітичних досліджень, на основі яких готуються рекомендації щодо проведення заходів із боротьби з нелегальною (незаконною) міграцією.

Проте цей нормативний акт стосується виключно однієї зі сфер міграції – протидії нелегальній (незаконній) міграції.

Другим проблемним питанням в міграції на сьогодні – є належна протидія нелегальній (незаконній) міграції.

Адже, як уже зазначено вище, контроль за мігрантами всередині країни на сьогодні здійснюється в обмеженому варіанті, оскільки органи ДМС, на які покладено виконання цієї функції, фактично її не здійснюють у зв'язку з відсутністю людських ресурсів.

При цьому зважаючи на статистику виявлення нелегальних мігрантів всередині України, вирішення цього питання на сьогодні є вкрай необхідним.

Третьою проблемою у сферах міграції – є відсутність єдиних підходів і вимог до формування статистичної інформації в сферах міграції.

Не зважаючи на велику кількість наявних даних, у цілому стан міграційної статистики незадовільний.

Охоплення мігрантів (як іммігрантів, так і емігрантів) державною статистикою не є повним.

Хоча причини відсутності повноцінного обліку окремих категорій мігрантів пов'язані насамперед з їх нелегальним походженням, особливо це стосується трудової міграції.

Заповнити прогалини статистичних знань про міграцію можна було б шляхом проведення Всеукраїнського перепису населення. Проте строки його проведення у зв'язку із скрутним фінансовим становищем української економіки – наразі чітко не встановлені.

Серйозним недоліком відомчої статистики було також і те, що значна частина адміністративних даних міністерств та відомств, крім тих, які передаються ними до Держстату України, або не збираються або не публікуються чи публікуються виключно для внутрішнього користування.

Джерела збору статистичних даних у міністерствах і відомствах також є різними і не надаються для ознайомлення чи опрацювання іншими суміжними органами влади.

За винятком обстеження з питань трудової міграції, здійсненого Держстатом України у 2012 році, впродовж 2010-2014 років спеціальні вибіркові обстеження, присвячені міграційним питанням, в Україні державними органами влади безпосередньо чи опосередковано не проводились.

Додатковими джерелами міграційної статистики можуть бути відомості щодо українських мігрантів, отримані з інших країн. Однак, використання цих даних ускладнюється внаслідок відмінностей у методології обліку мігрантів. Навіть по країнах СНД, де використовується єдина (отримана у спадок від ЄСРП) методологія обліку осіб, які змінюють місце проживання, існує

неспівпадання даних про обсяг міграційних потоків, зафіксованих за місцем прибуття і вибуття.

Як наслідок, неповнота та несистематизованість існуючої інформації про міграційні процеси значно ускладнює формування виваженої та ефективної державної політики у цій сфері.

Четвертою проблемою в сферах міграції є відсутність сталого інформаційного забезпечення аналізу міграційних процесів в Україні.

Наразі ця проблема вирішується шляхом оновлення Міграційного профілю України. Проте у разі відсутності позитивних змін щодо вирішення питань належної взаємодії органів влади, задіяних в регулюванні міграційних процесів, та удосконалення системи збору статистичної міграційної інформації, оновлення Міграційного профілю України може перетворитися на нудний аналіз обмеженої інформації.

Звичайно, розподіл зазначених вище проблем у сферах міграції є досить умовний і далеко не вичерпний. Проте їх вирішення дозволить оптимізувати процеси регулювання міграції в Україні та дозволить зробити міграцію більш прозорою і прогнозованою.

ВИСНОВКИ

Таким чином, аналіз міграційних процесів в Україні у 2013 році та обставин, які їх супроводжували, становить безрадісну картину.

Незважаючи на свій потенціал як за площею зайнятої території, вигідним місцем розташування та наявністю значної чисельності населення, Україна у 2013 році не стала привабливішою для висококваліфікованих мігрантів.

Натомість Україна в таких умовах розвитку є досить привабливою у якості країни-транзиту для мігрантів з країн третього світу на шляху до високорозвинених країн Європи.

Незважаючи на формування в Україні за часів незалежності значного досвіду в сфері регулювання міграційних процесів, і досі очевидні прогалини в міграційному законодавстві, потребують посилення інституції, відповідальні за його імплементацію, координація між ними.

Значна за обсягами законодавча база управління міграційними процесами потребує розробки Кодексу міграційного законодавства як цілісного документа, в якому будуть відображені всі процедури, пов'язані з документуванням громадян України, правовим статусом іноземців та осіб без громадянства від моменту перетину ними державного кордону України і до набуття громадянства України, наданням притулку тощо.

Серйозне занепокоєння на сьогодні викликає сфера регулювання трудової міграції, як громадян України за кордон, так і іноземних працівників в Україну, законодавча база щодо якої у 2013 році так і не зрушила з місця, хоча підготовка Закону України «Про зовнішню трудову міграцію» є одним із завдань, що витікають із Концепції державної міграційної політики.

Також в Україні у 2013 році так і не вдалося вирішити питання координації діяльності різних відомств, відповідальних за регулювання міграційних процесів, місцевих органів державної влади, яка по-суті була відсутня.

Оскільки найбільш значущим міграційним потоком на сьогодні є трудова міграція громадян України за кордон, у центрі уваги держави передовсім має стояти захист прав та інтересів українців, працевлаштованих за кордоном та заохочення їх повернення на батьківщину.

З цією метою вкрай важливою була б розробка державної програми з повернення трудових мігрантів, яка б створювала умови не лише для заохочення повернення трудових мігрантів, а й для заохочення громадян України працювати в своїй країні.

У найближчому часі потребує комплексного вирішення питання щодо регулювання імміграції в Україну. Адже через деякий час Україна, за умови розвитку економіки, може зіткнутися з проблемою дефіциту робочої сили, чому сприяють також процеси скорочення та старіння населення, які за кілька років вирішити неможливо.

Важливим передумовою виконання цих та інших завдань має стати міжнародне співробітництво, зокрема, співпраця з країнами призначення щодо соціального захисту працівників-мігрантів з України; досягнення домовленостей щодо запровадження різноманітних схем циркулярної міграції, що вигідно як країнам працевлаштування, так і Україні; надання країнами працевлаштування допомоги в реінтеграції мігрантів, які повертаються; спільна протидія нелегальній (незаконній) міграції водночас із створенням умов для міграції законної, зростання мобільності населення з культурно-освітніми, рекреаційними, приватними цілями, в т.ч. і шляхом спрощення візового режиму.

Таким чином, основні проблеми міграції, викладені у Міграційному профілі за 2013 рік по-суті майже не відрізняються від тих, що були описані в Міграційному профілі за 2012 рік, що одночасно викликає серйозне занепокоєння та є приводом для початку плідної роботи.

СПИСОК ТАБЛИЦЬ

Таблиця 1. Динаміка наявної чисельності населення України	5
Таблиця 2. Динаміка структури постійного населення України за віковими групами.....	6
Таблиця 3. Щільність населення України.....	7
Таблиця 4. Динаміка ВВП України за 2010-2013 роки.....	8
Таблиця 5. Динаміка ВВП України на душу населення у доларах США за 2010-2013 роки.....	8
Таблиця 6. Динаміка рейтингової оцінки умов ведення бізнесу Doing Business в Україні за 2010-2013 роки.....	10
Таблиця 7. Основні показники соціально-економічного розвитку України за 2010-2013 роки.....	11
Таблиця 8. Динаміка середньомісячної заробітної плати за регіонами у 2010-2013 роках.....	13
Таблиця 9. Розподіл населення за рівнем середньодушових еквівалентних загальних доходів у 2010-2013 роках.....	14
Таблиця 10. Житловий фонд України і умови проживання у 2010-2013 роках.....	15
Таблиця 11. Основні показники ринку праці України (річні дані) за 2010-2013 роки.....	17
Таблиця 12. Попит та пропозиція робочої сили в Україні у 2010-2013 роках...	17
Таблиця 13. Попит на робочу силу в Україні за видами економічної діяльності.....	19
Таблиця 14. Інформація про центри надання адміністративних послуг, які надають адміністративні послуги ДМС, станом на 31.12.2013.....	29
Таблиця 15. Міграційний приріст (скорочення) населення України у 2010-2013 роках	31
Таблиця 16. Середня чисельність населення у 2010-2013 роках.....	32
Таблиця 17. Структура населення України у 2010-2013 роках.....	33
Таблиця 18. Кількість наданих адміністративних послуг по реєстрації/зняття з реєстрації місця проживання.....	34
Таблиця 19. Список держав, які громадяни України у 2013 році могли відвідувати без візи.....	35
Таблиця 20. Список держав, які громадяни України можуть відвідувати за дипломатичними чи службовими паспортами без візи.....	36
Таблиця 21. Аналіз виїздів громадян України за кордон у 2010-2013 роках.....	37
Таблиця 22. Країни світу, які найбільше відвідувалися громадянами України у 2010-2013 роках.....	38
Таблиця 23. Чисельність громадян України, які тимчасово працювали за кордоном, працевлаштованих суб'єктами господарської діяльності, що мають відповідну ліцензію, у 2010-2013 роках.....	41
Таблиця 24. Кількість трудових мігрантів за категоріями, статтю та місцем проживання до виїзду за кордон, 2010-2012 рр.....	43

Таблиця 25. Трудові мігранти за країнами перебування, статтю та місцем проживання до виїзду за кордон, 2010–2012 рр.....	44
Таблиця 27. Інформація про видачу дозволів на виїзд громадян України за кордон на постійне місце проживання та повернення в Україну за 2013 рік.....	50
Таблиця 28. Безвізовий режим поїздок в Україну для громадян іноземних держав.....	52
Таблиця 29. Перелік країн з безвізовим порядком в'їзду в Україну для громадян цих країн, власників дипломатичних та службових паспортів.....	54
Таблиця 30. Інформація про іноземців та осіб без громадянства, які в'їхали в Україну, за 2010-2013 роки.....	55
Таблиця 31. Статистична інформація про іноземців та осіб без громадянства з країн міграційного ризику, яким дипломатичними представництвами та консульськими установами України у 2013 року оформлено або відмовлено в оформленні віз.....	57
Таблиця 32. Чисельність іноземців та осіб без громадянства, які тимчасово працювали в Україні, у 2010-2013 роках.....	58
Таблиця 33. Чисельність іноземців та осіб без громадянства, які тимчасово працювали в Україні, станом на кінець 2010-2013 років, за видами економічної діяльності.....	59
Таблиця 34. Чисельність іноземців та осіб без громадянства, які тимчасово працювали в Україні, станом на кінець 2010-2013 років, за строками перебування.....	60
Таблиця 35. Чисельність іноземців та осіб без громадянства, які тимчасово працювали в Україні, станом на кінець 2010-2013 років, за видами робочих місць.....	60
Таблиця 36. Виявлені факти торгівлі людьми органами МВС у 2010-2013 роках.....	64
Таблиця 37. Угоди України про реадмісію.....	69
Таблиця 38. Динаміка обсягів приватних грошових переказів в Україну у 2010-2013 роках.....	70
Таблиця 39. Кількість засуджених іноземців, які тримаються в установах виконання покарань.....	73

СПИСОК ДІАГРАМ

Діаграма 1. Місце України в рейтингу Doing Business у 2010-2013 роках.....	9
Діаграма 2. Індекс людського розвитку України у 2010-2013 роках.....	16
Діаграма 3. Розподіл мігрантів, що повертаються, за освітнім рівнем, %.....	48
Діаграма 4. Розподіл мігрантів, що повертаються, за країнами працевлаштування, %.....	48
Діаграма 5. Кількість іноземців, що навчаються у ВНЗ України I-IV ступенів, у тому числі прийнятих на навчання, осіб.....	55
Діаграма 6. Кількість оформлених віз для в'їзду в Україну у 2010-2013 роках.....	56
Діаграма 7. Кількість виявлених незаконних мігрантів в Україні у 2010-2013 роках.....	65
Діаграма 8. Кількість іноземців та осіб без громадянства, що звернулися за захистом в Україні.....	67
Діаграма 9. Обсяги приватних грошових переказів в Україну за основними країнами у 2012-2013 роках	71